

Άγιος Συμεών Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης

1.....

ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ: Σε σας οφείλεται χάρη, αδελφοί, γιατί και εγώ ο ίδιος, παρακινούμενος από σας σ' αυτό, μαθαίνω μερικά από τα αναγκαία. Και δεν ντρέπομαι να το ομολογήσω αυτό. Για χάρη σας λοιπόν και για χάρη μου θα συνεχίσω να λέγω όσα μπορώ. Θα πρέπει δε στη συνέχεια να κάνουμε λόγο για την φρικτή και θεία ιερουργία. Γιατί έτσι ακριβώς τα εκθέτει και ο μέγας Διονύσιος, που αμέσως μετά την τελετή του αγίου μύρου πραγματεύεται για την θεία λειτουργία(1). Ας μη μας θεωρήσει όμως κανείς τολμητίες κι ας μη μας κατηγορήσει για υπερηφάνεια γιατί επιχειρούμε να μιλήσουμε για τόσο μεγάλα πράγματα, τα οποία ερμήνευσαν αποστολικοί και θείοι άνδρες, και τέτοιοι μάλιστα που υψώθηκαν επάνω από τους ουρανούς και μυήθηκαν στα άρρητα μυστήρια του Θεού(2). Όχι λοιπόν για να ειπούμε κάτι περισσότερο -καθόλου, Κύριε, να μη διανοηθούμε αυτή την τρέλα ή μάλλον την βλασφημία!- Αλλά, αγιαζόμενος τον νουν από εκείνα που είπαν εκείνοι και οδηγούμενος σαν παιδί και δούλος τους στο φως της θειότερας γνώσεως, από εκείνα που εκείνοι, ουράνια και αντάξιά τους, συνέγραψαν, εκθέτω με αγάπη για χάρη μου και για χάρη των αδελφών μου, όσο είναι δυνατόν αντλώντας από αυτούς. Και αυτό είναι δική τους προσταγή και διαταγή. Και επειδή δια των ευχών τους αξιωθήκαμε της δικής τους χάριτος, είναι αναγκαίο για όσα θεία πράττουμε να εξετάζουμε και να φροντίζουμε να οδηγούμαστε σε μεγαλύτερη γνώση μιμούμενοι εκείνους. Γιατί αυτοί ερμήνευαν τα θεία αποβλέποντες σ' αυτό τον σκοπό.

2. Αυτά λοιπόν που αφορούν στην ιερή λειτουργία, την οποία ονομάζει «ευχαριστία» και «κοινωνία» ο ισαπόστολος και ιερός Διονύσιος(3), και από αυτόν και από άλλους ομοίους του παίρνοντας αφορμές, σε άλλη περίπτωση είπαμε κατά δύναμη και για τον θείο ναό και για τα ιερά ενδύματα και για την ιερή μυσταγωγία(4). Και τώρα στη συνέχεια στα όσα είπαμε, με συντομία και όση είναι η δύναμή μας θα ερμηνεύσουμε την θεία λειτουργία, επειδή το απαιτεί η συνάφεια του λόγου και η σειρά των μυστηρίων.

3. Κοινωνία λοιπόν είναι ένωση του Θεού μαζί μας, θέωσή μας, αγιασμός, πλήρωση χάριτος, έλλαμψη, αποπομπή κάθε αντιθέτου. Χορηγία κάθε αγαθού, και τι άλλο, παρά σύγκραση με το Θεό και κοινωνία. Αυτό είναι το μυστήριο των μυστηρίων και ο αγιασμός των αγίων και, αληθινά, τα άγια των αγίων και η τελετή όλων των τελετών, και τελετάρχης και τελεστική. Και τούτο, γιατί ο μόνος τελετάρχης Λόγος του Θεού την τέλεσε και την παρέδωσε και αυτή η τελετή είναι αυτός ο ίδιος και την παρέδωσε για να μένει μαζί μας. Ο θείος λοιπόν Διονύσιος συνοψίζοντας όσα αφορούν στη μέγιστη αυτή τελετή με υψηλή φράση και έννοια, όλα τα εκθέτει με συντομία και θαυμάσια θεολογεί, όπως κάμνει και στα άλλα μυστήρια(5). Εμείς όμως, επειδή είμαστε οκνηροί και τελευταίοι μαθητές των μαθητών του, πώς θα κατανοήσουμε όσα εκείνος λέγει; Παρά ταύτα, όσο μπορέσαμε να φωτίσουμε τις ψυχές και να μάθουμε από αυτόν, ακόμη δε και από τους διαδόχους της χάριτος εκείνου Πατέρες μας, θα μιλήσουμε κατά δύναμη, όπως μας το ζητήσατε. Γι' αυτό και θα προσπαθήσουμε να εκθέσουμε όλα όσα τελούνται στην πρόθεση και στο θυσιαστήριο, ερευνώντας, όσο μπορούμε, τι νόημα έχει το καθένα. Αρχίζουμε, λοιπόν, με τη δύναμη του Χριστού τον λόγο.

4. Ο ιεράρχης κατέρχεται από τον θρόνο του. Αυτό δηλώνει την συγκατάβαση του Θεού. Αφού δε προσκυνήσει τρεις φορές τον Θεό, ζητά χάρη και δύναμη να εκτελέσει τα θεία έργα, δείχνοντας έτσι ότι είναι δούλος του Θεού και ότι με την δύναμή του υπηρετεί στα έργα του(6). Κατόπιν ενδύεται τα ιερά άμφια, που είναι επτά, γιατί επτά είναι οι ενέργειες του αγίου Πνεύματος. Είναι δε τα άμφια αυτά το στιχάριο, το επιτραχήλιο, η ζώνη, τα επιμανίκια, το επιγονάτιο, το φαινόλιο ή ο σάκκος ή το πολυσταύριο και τέλος το ωμοφόριο. Όλα μαζί συμβολίζουν την ενανθρώπιση του Χριστού και ό,τι έχει σχέση μ' αυτή. Καθένα δε έχει και κάποια ιδιαίτερη σημασία. Το στιχάριο, που είναι λευκό, σημαίνει το φως του Θεού και την καθαρότητα και ότι ο Θεός έχτισε καθαρή τη φύση μας και καθαρή την προσέλαβε κατά τη σάρκωσή του. Αν όμως έχει πορφυρό χρώμα σημαίνει το πάθος του Χριστού και ότι ο ενανθρωπήσας Λόγος έχυσε για εμάς το αίμα του. Οι ποταμοί δε που υπάρχουν σ' αυτό δηλώνουν τα χαρίσματα της διδασκαλίας, ακόμη δε και τους κρουνοίς του αίματος του Σωτήρος μας. Γι' αυτό ποταμούς έχει μόνον το αρχιερατικό στιχάριο, όπως και ο μανδύας. Αυτός δε συμβολίζει την προνοητική και συνεκτική και σκεπαστική χάρη του Θεού, γι' αυτό και συνέχει και συμπεριλαμβάνει ολόκληρο το σώμα. Σ' αυτόν δε οι ποταμοί εικονίζουν τα διάφορα κινήματα της διδασκαλίας, που πηγάζουν διαρκώς από τις δύο Διαθήκες, την Παλαιά και την Καινή, που συμβολίζουν τα πώματα. Είναι δε ανοιχτός ο μανδύας στο στήθος, δηλαδή στην καρδιά, για να δηλώσει την ανοιχτή γνώση του Ευαγγελίου του Χριστού, το οποίο ακριβώς δέχθηκε ανοιχτό στο κεφάλι του κατά την ώρα της χειροτονίας του ο αρχιερεύς. Γι' αυτό και λέγει ο Χριστός ότι «αυτός που πιστεύει σ' εμένα θα τρέξουν από την κοιλιά του ποταμοί ζωντανού ύδατος»(7), δηλαδή οι ενέργειες του αγίου Πνεύματος. Αυτό δε διδάσκει το ιερό Ευαγγέλιο, λέγοντας ότι «αυτό έλεγε ο Χριστός για το άγιο Πνεύμα, που επρόκειτο να λάβουν όσοι πιστεύουν σ' αυτόν»(8)•. Ακόμη

δε ότι λαμβάνουμε την χάρη του αγίου Πνεύματος και όχι την φύση του, και προσθέτει• «Δεν υπήρχε ακόμα το άγιο Πνεύμα, γιατί ο Χριστός δεν είχε ακόμα δοξασθεί»(9). Τι σημαίνει αυτό το «δεν υπήρχε άγιο Πνεύμα ακόμα»(10), αφού πάντα υπήρχε και υπάρχει και θα υπάρχει κατά την φύση και την υπόσταση, και για πάντα είναι η πηγή των χαρισμάτων. Αλλά σημαίνει ότι δεν είχαν δοθεί ακόμα τα χαρίσματά του, γιατί δεν είχε ακόμα προσφερθεί η δια μέσου του σταυρού θυσία. Αυτήν την έννοια έχει το «ότι ο Ιησούς δεν δοξάσθηκε ακόμα»(11), γιατί δόξα του Χριστού είναι ο σταυρός.

Αφού δε θυσιάσθηκε και πέθανε και αναστήθηκε για χάρη μας ο Χριστός, τότε κατέβηκε το άγιο Πνεύμα και λάβαμε την χάρη. Κι από τότε ρέουν από την καρδιά των πιστών οι ποταμοί των δωρεών(12). Αυτό ακριβώς σημαίνει ο μανδύας.

5. Η σφραγίδα δε και η ομολογία της πίστεως κρέμεται στο στήθος του αρχιερέως με τον τύπο σταυρού ή κάποιου εγκολπίου. Βρίσκεται δε αυτό επάνω στο στήθος για την ομολογία της πίστεως που βγαίνει μέσα από την καρδιά. Η ράβδος δε που κρατά στο χέρι φανερώνει την πνευματική εξουσία και το ότι στηρίζει τον λαό και ότι τον ποιμαίνει και ότι μπορεί να τον οδηγεί και να τιμωρεί τους απείθαρχους και να συμμαζεύει όσους βρίσκονται μακριά. Γι' αυτό και στο επάνω μέρος έχει λαβές σαν άγκυρες για να διώκει όσους είναι θηριώδεις και καταστρεπτικοί. Τελευταίο δε εικονίζει και τον σταυρό του Χριστού και το σύμβολο της νίκης, με το οποίο νικούμε και στηριζόμαστε και οδηγούμαστε και ποιμαινόμαστε και σφραγιζόμαστε και παιδαγωγούμαστε και ελκόμαστε προς τον Χριστό, νεκρώνοντας τα πάθη μας, και διώχνουμε τους εχθρούς και από παντού φυλασσόμαστε.

6. Η αναμμένη δε λαμπάδα που προηγείται του αρχιερέως φανερώνει την λάμψη της χάριτος που έχει ο αρχιερεύς και το ότι μέσω αυτού αυτή μεταδίδεται στους κληρικούς και σ' όλους τους άλλους πιστούς. Γιατί όλα τα δώρα μεταδίδονται σ' όλους δια μέσου της αρχιερατικής χάριτος και τίποτε δεν υπάρχει χωρίς αυτή. Για τον λόγο αυτό ο αρχιερεύς ονομάζεται «φωτιστικός» από τον ιερό Διονύσιο(13) και μιμείται τον «Πατέρα των φώτων»(14) και τον Ιησού Χριστό, που είναι το αληθινό φως, και ότι έχει την χάρη των αποστόλων, που ονομάσθηκαν από τον Χριστό «φως του κόσμου»(15). Το μεταδιδόμενο δε φως σημαίνει το διδασκαλικό χάρισμα, που προσφέρει την λάμψη της γνώσεως του Θεού και των αρετών, ακόμα δε την καθαρή και φωτεινή ζωή, την αγγελική και θεία, των ιερών

ανδρών και ιδιαιτέρως βέβαια των διδασκάλων, για τους οποίους είναι γραμμένο ότι «να λάμπει το φως τους μπροστά στους ανθρώπους, για να ιδούν τα καλά έργα σας και να δοξάσουν τον ουράνιό σας Πατέρα»(16). Ακόμα σημαίνει ότι ο αρχιερέυς οδηγεί τους ανθρώπους προς το φως, μιμούμενος τον Χριστό που είναι «το φως του κόσμου»(17), όπως ο ίδιος είπε, και ότι κατέχει την χάρη του Χριστού και προς τον Χριστό οδηγεί όσους τον ακολουθούν. Αυτά λοιπόν και παρόμοια συμβολίζουν τα άμφια του αρχιερέως, και ακόμη μεγαλύτερα, όσα μπορεί κανείς να εννοήσει από τα θεία νοήματα.

7. Ο αρχιερέυς, λοιπόν, όπως είπαμε ενδύεται το στιχάριο ως φωτεινό ένδυμα αφθαρσίας και αγιοσύνης, που σημαίνει το καθαρό και φωτιστικό του Χριστού και το αγνό και λαμπρό των αγγέλων. Και ενδυόμενος λέγει ευχή από τον ψαλμό• «Θα χαρεί η "ψυχή μου για τον Κύριο»(18). Κατόπιν φορεί το επιτραχήλιο, που σημαίνει την χάρη που δόθηκε (στον ιερέα) από άνωθεν, δηλαδή από τον ουρανό, από την κεφαλή. Αυτό δε ακριβώς λέγει και η ευχή. «Ευλογητός ο Θεός που εκχύνει την χάρη του επάνω στους ιερείς του»(19). Μετά φορεί γύρω από την μέση του την ζώνη, που σημαίνει την δύναμη που δίνεται από τον Θεό, όπως το μαρτυρεί και η ευχή. Γιατί όταν περιζώνεται την ζώνη λέγει• «Ευλογητός ο Θεός, που με περιζώνει με δύναμη»(20). Συγχρόνως όμως σημαίνει και το έργο της διακονίας, γιατί αυτός που διακονεί έχει ζωσμένη την μέση του(21). Ακόμα όμως δηλώνει την σωφροσύνη και την αγνότητα, που εντοπίζεται στους νεφρούς και στην οσφύ. Κατόπιν φορεί το επιγονάτιο, που συμβολίζει την νίκη κατά του θανάτου και την ανάσταση του Σωτήρος, που έχει και το σχήμα ρομφαίας. Και η ευχή αυτό ακριβώς λέγει• «Περιζώσου πάνω στον μηρό σου την ρομφαία σου, ω δυνατέ»(22), δηλώνοντας έτσι την δύναμη και την νίκη και την ανάσταση του Χριστού με την καθαρότητα και την αναμαρτησία. Γι' αυτό ακριβώς κρέμεται από την οσφύ. Και λέγει στη συνέχεια η ευχή• «Και με την ωραιότητα σου και την ομορφιά σου δυνάμωνε και πρόκοπτε και βασίλευε για χάρη της αλήθειας και της πραότητας και της δικαιοσύνης»(23). «Αλήθεια» μεν, γιατί ο Χριστός ο ίδιος είναι «η αλήθεια»(24) και γιατί «έλεος και αλήθεια μπροστά στο πρόσωπο του Θεού»(25). «Πραότητα» δε για την υπομονή, που έδειξε κατά τα πάθη του. Και «δικαιοσύνη», γιατί πέθανε χωρίς να αμαρτήσει και γι' αυτό εξολόθρευσε τον θάνατο.

8. Κατόπιν παίρνει τα επιμανίκια, που σημαίνουν την παντοδυναμία του Θεού, όπως ακριβώς το λέγει και η ευχή• «Το δεξί σου χέρι, Κύριε, δοξάσθηκε με δύναμη»(26). Και «Τα χέρια σου με δημιούργησαν και με έπλασαν»(27). Ακόμα δε σημαίνουν ότι με τα χέρια του ο Χριστός ιερούργησε τα μυστήριά του. Επίσης και ότι δέθηκαν τα χέρια του κατά το πάθος.

Μετά φορεί ο αρχιερέυς το φαινόλιο, που μπορεί να είναι και σάκκος ή πολυσταύριο, που όλα αυτά συμβολίζουν την πορφυρή χλαίνα που φόρεσαν στον Χριστό κατά το πάθος(28). Τον σάκκο δε εκείνο (του εμπαιγμού) συμβολίζει περισσότερο ο σάκκος, αλλ' επίσης και το πολυσταύριο. Αλλά εικονίζουν και την προνοητική και φρουρητική σε όλα και προστατευτική χάρη του Θεού, που τον οδήγησε στο να γίνει άνθρωπος και να υπομείνει τα παθήματα. Τελευταίο δε αμφιο φορεί ο αρχιερέυς το ωμοφόριο, που το τυλίγει στους ώμους, συμβολίζοντας την σωτηρία και ανάκληση του πλανηθέντος προβάτου(29), δηλαδή ημών των ανθρώπων, για χάρη των οποίων πήρε ανθρώπινη μορφή ο Σωτήρ και μ' αυτήν την μορφή έπαθε το σταυρικό πάθος και μας έσωσε. Γι' αυτό δε κατασκευάζεται από μαλλί. Εμπρός δε και πίσω και επάνω στο στήθος έχει σταυροειδώς τέσσερις σταυρούς, που εικονίζουν την σταύρωση.

9. Έτσι λοιπόν αφού στολισθεί ο αρχιερέυς, στέκεται και ευλογεί αυτούς που τον εξυπηρέτησαν κατά την ένδυση. Αυτοί δε είναι οι διάκονοι, που συμβολίζουν τους αγγέλους που υπηρέτησαν τον Χριστό κατά την σάρκωσή του. Μαζί μ' αυτούς δε τώρα, που προπορεύονται του αρχιερέως κατά συζυγία, σύμφωνα με την ουράνια τάξη που μιμούνται όσοι βρίσκονται στην γη, με σιγή μεταβαίνουν στο δυτικό μέρος του ναού. Πίσω τους δε έρχεται ο αρχιερέυς, θέλοντας έτσι να συμβολίσει ότι ο Σωτήρ κατά την πρώτη του παρουσία στον κόσμο πολιτεύθηκε ταπεινά και φτωχικά. Ακόμα δε ότι ο Χριστός απέστειλλε πριν από εκείνον ανά δύο τους αποστόλους, και ότι με τους αποστόλους συνεργούσαν άγγελοι. Στέκεται λοιπόν ο αρχιερέυς κοντά στις δυτικές πύλες του ναού μαζί με τους διακόνους, συμβολίζοντας έτσι την κατάβαση του Χριστού στην γη, αλλά και την σωτηριώδη κάθοδό του και σ' αυτόν τον άδη, με την οποία έσωσε ζώντες και νεκρούς.

10. Ο ιερέυς δε στο άγιο βήμα, αφού πρώτα προσκυνήσει τον αρχιερέα, δείχνοντας την υποταγή, και αξιωθεί την ευλογία του, κάνει την προσκομιδή. Και τούτο γιατί η ευχή πρέπει να προηγείται στα θεία έργα και να ζητείται συγχώρηση. Γι' αυτό λοιπόν, αφού πρώτα λάβει ευλογία και ασπασθεί το χέρι του ιεράρχου πηγαίνει να ιερουργήσει. Έτσι ακριβώς έκαναν προηγουμένως και οι διάκονοι όταν επρόκειτο να ενδυθούν τις στολές τους. Μ' αυτόν τον τρόπο οι διάκονοι, αλλά και οι ιερείς και οι αρχιερείς, κάνοντας αυτό οφειλετικά, μαρτυρούν ότι από το χέρι του πρώτου αυτού αρχιερέως έχουν όλοι χειροτονηθεί και ότι είναι αρχιερείς και ιερείς και κληρικοί και μετέχουν της ευλογίας και με ταπεινώση σέβονται την τάξη. Ακόμα δε ότι προσέρχονται στον Θεό μετά από ευλογία και συγχώρηση και ότι καθένας τους έρχεται να εκτελέσει το έργο της διακονίας του με υποταγή και

ειρήνη.

Σημειώσεις

1. Διονυσίου Αρεοπαγίτου (Ψ), Περί εκκλησιαστικής Ιεραρχίας, κεφ. Γ' J.P. Migne, Patrologia Graeca, τ. 3, 424-445. Είναι εμφανής η εξάρτηση του Συμεών από τα έργα του Διονυσίου.

2. Αναφέρεται μεν εμμέσως στον απόστολο Παύλο (Β' Κορ.12, 2-4), αλλ' αμέσως εννοεί τον Διονύσιο, που κατά τις σχετικές συναξαριστικές αφηγήσεις είχε ανάλογες πνευματικές εμπειρίες.

3. «Μυστήριον συνάξεως είτουν κοινωνίας», Διονυσίου,δ. ανωτ., κεφ. Γ'1, Migne PG 3, 424C κ. Εξ.

4. Εννοεί το παλαιότερο ερμηνευτικό στην θ.λειτουργία έργο του• «Ερμηνεία περί τε του θείου ναού και των εν αυτώ ιερέων τε περί και διακόνων, αρχιερέων τε και των ων έκαστος τούτων στολών ιερών περιβάλλεται, ου μην αλλά και περί της θείας μυσταγωγίας, λόγον εκάστω διδούσα των εν αυτή τελουμένων θείως, και τοις εν Κρήτη ευσεβέσι ζητήσασιν αποσταλείσα», Migne PG 155,697-749.

5. Βλ. Διονυσίου Αρεοπαγίτου (ψ.), Περί εκκλησιαστικής Ιεραρχίας, κεφ. Γ' Migne PG 3,424-445.

6. Υπαινιγμός στην ευχή του «καιρού»• «Κύριε, εξαπόστειλον την χείρα σου... και ενίσχυσόν με... ίνα ακατακρίτως...την αναίμακτον ιερουργίαν επιτελέσω».

7. Ιωάν. 7,38.

8. Ιωάν. 7,39.

9. Ιωάν. 7,39.

10. Ιωάν. 7,39.

11. Ιωάν.7,39.

12. Ιωάν. 1,38-39.

13. Διονυσίου Αρεοπαγίτου (Ψ.), Περί εκκλησιαστικής Ιεραρχίας, κεφ.Ε',2.3.6. Migne PG3,501-505.

14. Ιακ. 1,17.

15. Ματθ. 5,14.

16. Ματθ.5,16.

17. Ιωάν. 8,12.

18. Ψαλμ. 34,9. Ησ.61,10.

19. Πρβλ. Πραξ. 2,17.33. Ψαλμ,132,2.

20. Ψαλμ. 17, 32.

21. Πρβλ, Λουκ. 12,37.

22. Ψαλμ. 44,4-5

23. Ψαλμ. 44, 4-5.

24. Ιωαν. 14,6.

25. Ψαλμ. 88,14

26. Εξόδ. 15,6.

27. Ψαλμ. 118,73.

28. Ματθ. 27,28. Μάρκ. 15,17. Ιωάν. 19,2.

29. Ματθ. 18,12-13.

30. Μάρκ. 6,7. Λουκ.10,1.

Κεφ. 11 έως 20

11. Αφού λοιπόν ο δεύτερος των ιερέων πάρει συγχώρηση και ευλογία, επειδή έρχεται δεύτερος στην τάξη μετά τον πρώτο, ή μάλλον, να ειπούμε έτσι, εικονίζει τα τυπικά ανιγμάτα και πράγματα και κηρύγματα των προφητών. Και τούτο γιατί λέγει στην πρόθεση, όταν προετοιμάζει τα δώρα, όσα έχει ειπεί ο Ησαΐας και οι λοιποί προφήτες για την σφαγή και τον θάνατο του Χριστού(31), ομοίως και όλα όσα κήρυξε ο Βαπτιστής(32) μέχρις ότου ήλθε ο Κύριος. Γιατί βαπτίζοντας ο Βαπτιστής δίδασκε για τον Χριστό και κήρυττε γι' αυτόν και τον υπηρετούσε. Εδώ δε υπηρετεί ο δεύτερος των ιερέων.

Φεύγει, λοιπόν, αυτός και μαζί με τους άλλους ιερείς περιβάλλεται τα ιερατικά του άμφια. Αφού τρεις φορές προσκυνήσει μπροστά στην αγία τράπεζα και ευχηθεί όσα ευχήθηκε ο αρχιερέυς, ασπάζεται την αγία τράπεζα, δείχνοντας έτσι την αγάπη του προς τον Θεό και την ένωση μ' αυτόν και ότι έχει αγιασθεί από το θυσιαστήριο. Όπως δε έκαμε ο αρχιερέυς, και εκείνος ευλογεί και ασπάζεται καθένα από τα ιερά ενδύματα και κατόπιν τα φορεί, δείχνοντας έτσι ότι τα άμφια είναι αγιασμένα και αγιάζονται με τον σταυρό του Χριστού και μεταδίδουν αγιασμό όταν φοριούνται.

12. Περιβάλλεται δε πέντε ενδύματα, επειδή και αυτός είναι τέλειος ιερέυς και έχει λάβει την τελειοποιό χάρη και έγινε και ονομάζεται «φωτιστικός», επειδή φωτίζει με τα μυστήρια του αγίου βαπτίσματος και της θείας κοινωνίας τις ψυχές και τα σώματα των πιστών. Φορεί δε πέντε άμφια γιατί οι τέλειες αισθήσεις του σώματος είναι πέντε και οι δυνάμεις της ψυχής είναι ομοίως πέντε, τις οποίες αγιάζει ο ιερέυς βαπτίζοντας και αγιάζοντας τον άνθρωπο. Τα άμφια δε που ενδύεται είναι τα εξής πέντε• το στιχάριον, το επιτραχήλιο, η ζώνη, τα επιμανίκια και το φαινόλιο. Είναι δε αυτά λευκά για το καθαρό και φωτεινό της θείας χάριτος. Πολλές φορές δε είναι πορφυρά κατά την περίοδο των νηστειών γιατί πενθούμε επειδή αμαρτήσαμε και για τον Χριστό που εσφάγη για χάρη μας για να θυμόμαστε το πάθος του, που μέλλουμε να εορτάσουμε, και να τον μιμούμαστε. Μερικοί δε από τους πρώτους πρεσβυτέρους, δηλαδή οι σταυροφόροι, και μερικοί από τους αρχιμανδρίτες έχουν και επιγονάτιο καθώς και σταυρό κατά αρχιερατική δωρεά. Κανείς βέβαια εκτός από τον αρχιερέα δεν έχει το δικαίωμα να έχει σταυρούς στο φαινόλιο και στο κάλυμμα της κεφαλής και να φορεί επιγονάτιο. Σ' αυτούς όμως, δηλαδή στους πρώτους των πρεσβυτέρων και στους αρχιμανδρίτες, επειδή έχουν χειροτονηθεί πριν από τους λοιπούς, έχει δοθεί το δικαίωμα να έχουν σταυρό στο κάλυμμα της κεφαλής μόνο και να φορούν επιγονάτιο κατά την λειτουργία. Και τούτο γιατί εκτός από την ιερωσύνη αυτοί έχουν και χειροτονία κριτού και κάποια άλλη πολύ μεγάλη εκκλησιαστική διακονία οι πρώτοι από αυτούς. Οι δε άλλοι (οι αρχιμανδρίτες) έχουν κατασταθεί ποιμένες ψυχών και οικονόμοι και γι' αυτό φέρουν και μερικά σημεία του πρώτου ποιμένου για να τον μιμούνται.

13. Ο δευτερεύων δε των ιερέων απέρχεται στην πρόθεση μαζί με τον διάκονο, που έχει προηγουμένως ευπρεπίσει τα ιερά σκεύη, και αφού προσκυνήσει τον Θεό τρεις φορές, κάνει ευλογητό. Αφού δε πάρει έναν από τους προσφερομένους άρτους, τον σφραγίζει σταυροειδούς με την λόγχη εξεικονίζοντας έτσι το σωτήριο πάθος του Χριστού, ενθυμούμενος, όπως είπαμε, τα παθήματά του. Και τρεις φορές λέγει• «Εις ανάμνησιν του Κυρίου και Θεού και Σωτήρος ημών Ιησού Χριστού»(33), φανερώνοντας έτσι ότι ενεργεί σύμφωνα με την παράδοση που παραλάβαμε από τον ίδιο τον Χριστό. Κατόπιν με την λόγχη, που εικονίζει την λόγχη με την οποία πληγώθηκε ο Κύριος, κόπτει την προσφορά στο μέρος της σφραγίδας σε σχήμα τετραγώνου, λέγοντας τους λόγους του Ησαΐου «Σαν πρόβατο οδηγήθηκε στη σφαγή»(34) και τα υπόλοιπα, δείχνοντας ότι από τους προφήτες προκηρύχθηκε το μυστήριο. Μόλις δε ειπεί «Ότι σηκώνεται από την γη η ζωή του»(35) βάζει από το πλάγιο μέρος την λόγχη και βγάζει μαζί με την σφραγίδα τον άρτο τετράγωνο και τον τοποθετεί επάνω στον δίσκο.

14. Ο δίσκος είναι σύμβολο του ουρανού, γι' αυτό και είναι κυκλικός, και έχει επάνω του τον δεσπότη του ουρανού. Ο λεγόμενος δε αστερίσκος σημαίνει τους αστέρες και αυτόν που φάνηκε κατά την γέννηση του Χριστού(36). Τα καλύμματα δε δηλώνουν το ουράνιο στερέωμα, αλλά και τα σπάργανα και τη νεκρική σινδόνα και τα σάβανα(37). Και τούτο γιατί συγχρόνως συμβολίζονται και όσα αφορούν στη σάρκωση και στο θάνατο, γιατί σαρκώθηκε με σκοπό ακριβώς να σφασιασθεί για χάρη μας. Αλλά και γιατί η πρόθεση συμβολίζει το σπήλαιο και την φάτνη. Το ποτήριο δε συμβολίζει εκείνο το ποτήριο μέσα στο οποίο ιερούργησε το αίμα του ο Σωτήρ. Γι' αυτό και αφού πρώτα ειπεί τα προφητικά λόγια στον άρτο, που προκαταγγέλλουν και την θυσία του Ιησού, γιατί αυτός είναι «ο αμνός του Θεού που σηκώνει την αμαρτία του κόσμου»(38) και ότι «σηκώθηκε από την γη η ζωή του»(39), όταν μετά το πάθος αναστήθηκε και ανήλθε στους ουραμούς και ζει και από εκεί μας αγιάζει, κόπτει πάλι τον άρτο ο ιερέας κάνοντας στη μέση του σταυρό, μ' όλα αυτά δείχνοντας την σταύρωση του Χριστού, και λέγει ότι αυτή ακριβώς είναι η θυσία του Χριστού, δηλαδή η σταύρωση. Και με τα προφητικά λόγια «Θύεται ο αμνός του Θεού για την ζωή και την σωτηρία του κόσμου»(40). Κατόπιν κεντά τον άρτο με την λόγχη από το δεξιό μέρος, συμβολίζοντας και κάνοντας όσα έγιναν στο σωτήριο σώμα του Σωτήρος μας. Και αμέσως, ευλογώντας τον οίνο και το ύδωρ τα εισάγει στο ποτήριο, λέγοντας όταν μεν κεντά τό• «Ένας από τους στρατιώτες κέντησε με την λόγχη την πλευρά του»(41), όταν δε ρίχνει μέσα στο ποτήριο τον οίνο μαζί με το νερό, «Και αμέσως βγήκε αίμα και νερό»(42) και τα υπόλοιπα, μαρτυρώντας έτσι ότι κάνει την ίδια θυσία και ιερουργία του Χριστού και

ότι εκτυπώνει εκείνα που έπαθε για χάρη μας, ενεργώντας την ανάμνησή του, όπως εκείνος μας την παρέδωσε(43).

15. Ο άρτος είναι ένζυμος, τρόπον τινά έμψυχος αφού έχει προζύμι, και επομένως αληθινά είναι άρτιος. Έτσι εικονίζεται και το ότι ήταν τέλεια η ανθρώπινη φύση που προσέλαβε για χάρη μας ο Λόγος του Θεού, και έγινε σάρκα(44), χωρίς να αλλοιωθεί, και είχε λογική και νοερά ψυχή, όλη την ανθρώπινη δηλαδή φύση. Και όπως είναι τέλειος Θεός, έτσι είναι και τέλειος άνθρωπος, για να αναπλάσει όλον εμένα τον άνθρωπο. Τρία δε στοιχεία έχει μέσα του ο άρτος που συμβολίζουν το τριμερές της ανθρωπίνης ψυχής, αλλά και για την τιμή της αγίας Τριάδος• το αλεύρι με το προζύμι, που σημαίνει την ανθρωπίνη ψυχή, το νερό, που σημαίνει το βάπτισμα, και το αλάτι, που σημαίνει τον νου και την διδασκαλία του Λόγου. Γιατί ο Χριστός ειπε στους μαθητές• «Σεις εισθε το αλάτι της γης»(45), εσεις δηλαδή οι διδάσκαλοι. Και «Έχετε μέσα σας αλάτι»(46), δηλαδή την γνώση και την αγάπη αυτά τα δύο δηλώνοντας έτσι και ότι ο σαρκωθείς είναι ένα από τα πρόσωπα της αγίας Τριάδος. Είναι δε ο άρτος ψημένος στη φωτιά, γιατί ενώ είναι Θεός, ολόκληρος ενώθηκε μαζί μας και μετέδωσε σ' εμάς από την δύναμη και ενέργεια του. Μάλλον δε ολόκληρος ενώθηκε μ' ολόκληρη την φύση μας.

16. Είναι ακόμη τετραμερής ο άρτος και όχι κυκλικός και άζυμος, όπως εκείνος που προσφέρουν θυσία στον Θεό οι Λατίνοι, γιατί, όπως είπαμε, είναι τέλειος, επειδή ο Θεός προσέλαβε ολόκληρο και τέλειο τον άνθρωπο, που αποτελείται από ψυχή και τέσσερα στοιχεία. Επίσης γιατί όλος ο κόσμος είναι τετραμερής. Ακόμη το τετράγωνο σχήμα του άρτου δηλώνει ότι ο σαρκωθείς Λόγος είναι ο δημιουργός του κόσμου και ότι με τη σάρκωσή του αγίασε όλα τα πέρατα του κόσμου, τα ουράνια και επίγεια και ότι το σχήμα αυτό δηλώνει τον σταυρό, στον οποίο καρφώθηκε και πέθανε ο Χριστός και ανόρθωσε εμάς κι ολόκληρο τον κόσμο.

17. Οι Λατίνοι όμως λέγουν ότι το κυκλικό σχήμα σημαίνει το άναρχο και ατελεύτητο της

Θεότητα. Τι απαντούμε σ' αυτό όσοι ορθοδόξως φρονούμε; Ότι στην προκειμένη περίπτωση το θέμα μας δεν είναι η περί Θεού διδασκαλία. Εδώ κηρύττεται το μυστήριο της σαρκώσεως και του πάθους και συμβολίζονται αυτά που αφορούν στην ενανθρώπιση και στη σταύρωση. Παρά ταύτα ούτε το κυκλικό σχήμα έχει παραμεληθεί και ξεχασθεί, αλλά φαίνεται στη σφραγίδα. Εκεί δε είναι περισσότερο αναγκαίο, γιατί όσα αφορούν στην οικονομία του Σωτήρος κατά τρόπο τέλειο είναι ορατά στον άρτο και στο τετραμερές σχήμα του. Τα αφορώντα όμως στην Θεότητά του συμβολίζονται από την σφραγίδα του άρτου, που είναι κυκλική και έχει στο μέσον της τον σταυρό, ή και τον ίδιο το Σωτήρα να εικονίζεται, δείχνοντας έτσι τον άναρχο και ατελεύτητο Λόγο σαρκωμένο, και με όλα αυτά παριστάνοντα αυτόν που είναι Θεός και σ' εμάς φάνηκε ως άνθρωπος, και αληθινά σαρκώθηκε και έπαθε, και ενώ ήταν σε μορφή Θεού, έγινε σε μορφή ανθρώπου(47). Γι' αυτό δεν πρέπει να εικονίζουμε μόνο όσα αφορούν στην Θεότητα, αλλά κι αυτά που αφορούν στην ανθρωπότητα, για να μη φαίνεται, όπως πιστεύουν μερικοί αιρετικοί, ότι η ανθρωπινή του φύση εξαφανίστηκε, και έγινε μόνο Θεός. Έτσι λένουν οι μονοφυσίτες. Δεν έγινε όμως έτσι, ούτε έτσι παραλάβουμε, αλλά ότι ο Χριστός μένει τέλειος σε κάθε μια από τις δύο φύσεις και ότι «άκρως» ενώθηκε η Θεότητα με την ανθρωπινή υπόστασή του. Γιατί εθέωσε όλη την ανθρωπινή φύση και την έκανε ομόθεη με την άκρα ένωση μ' αυτή. Διατήρησε δε όλα τα ιδιώματά του και είναι τέλειος άνθρωπος σε ένα τόπο, όπως είναι και τέλειος Θεός παντού και πέρα από παντού, και συγχρόνως έχει και το ανθρωπινό του σώμα. Γι' αυτό ακριβώς μετά την ανάσταση και την αφθαρσία του σώματος του έγινε ορατός και ψηλαφήθηκε και μπήκε, ενώ οι πόρτες ήταν κλεισμένες(48). Βλέπεις ότι και αφθαρτος ήταν και διέσωζε το σώμα του; Και ότι ο ίδιος ήταν συγχρόνως και άκτιστος και κτιστός; Και ότι απετελείτο από δύο φύσεις, αν και κατά την υπόσταση είναι ένας; Κράτησε, λοιπόν, καλά την ορθοδοξία και να μη προσφέρεις στο Θεό νεκρά και άψυχα δώρα, ούτε να ανανεώνεις τα Ιουδαϊκά έθιμα, ούτε να εισάγεις νομικές διατάξεις, ούτε να εορτάζεις με άζυμα.

18. Απαντούν όμως οι Λατίνοι, ότι ο απόστολος Παύλος λέγει να προσφέρουμε άζυμα: «Ωστε να μη εορτάζουμε με παλαιά ζύμη, αλλά με άζυμα ειλικρινείας και αληθείας»(49). Αλλοίμονο, τι ανοησία! Οι ορθόδοξοι τους απαντούμε• Έτσι κατανοείς τα λόγια του θεοκήρυκος; Αυτά, ω άνθρωπε, τα λέγει ανατρέποντας την ρίζα και την αιτία της αμαρτίας. Γι' αυτό και προσθέτει• «όχι με την παλαιά ζύμη της κακίας και πονηρίας»(50). Και αληθινά καλώς το λέγει. Και συ πέταξε μακριά σου αυτή την ζύμη, την πορνεία αυτού που πόρνευσε στην Κόρινθο(51) και κάθε άλλη ακαθαρσία, γιατί αυτός ήταν όλος ο σκοπός του και γι' αυτό το θέμα γίνεται λόγος από αυτόν. Λέγει λοιπόν «Βγάλετε από ανάμεσά σας τον τοιούτο(52). Δεν ξέρετε ότι μικρό προζύμι ζυμώνει όλο το αλεύρι;»(53). Έτσι και η κακία είναι σαν μεταδοτικό νόσημα, αρχίζει από ένα και μεταδίδεται στους άλλους. Γι' αυτό και λέγει•«Βγάλετε από μέσα σας την παλαιά ζύμη για να είσθε νέο αλεύρι»(54), ζυμωμένοι εν Χριστώ, έτσι νέοι και αναμάρτητοι όπως ο Χριστός(55). Επειδή ακριβώς ο Χριστός είναι νέος άνθρωπος, νέος Αδάμ(56). Και μέσω αυτού είσθε «άζυμοι»(57), δηλαδή αμέτοχοι αμαρτίας με το άγιο βάπτισμα και το μύρο.«Γιατί θυσιάσθηκε ο Χριστός σαν πασχάλιος αμνός για χάρη μας»(58) και μας ελευθέρωσε από την Αίγυπτο της αμαρτίας. Αυτή είναι η έννοια και τα λόγια του Παύλου. Και με βάση αυτά απόφευγε και διώχνε μακριά την ζύμη της αμαρτίας και ας είσαι τελείως αμέτοχός της.

19. Μην απορρίπτεις δε την ζύμη της αφθαρσίας, με την οποία παρομοιάσθηκε η βασιλεία των ουρανών(59), επειδή συνάγει και ενώνει μέσα της και αλλοιώνει μέσα της εκείνους που αποδέχονται το χριστιανικό κήρυγμα. Την οποία «η γυναίκα», δηλαδή η Εκκλησία του ουρανού νυμφίου, έκρυψε σε σάτα τρία αλεύρου(60), δηλαδή στις τρεις τάξεις των σωζομένων, τους δούλους, τους μισθωτούς και στους υιούς, και στους σωφρονούντες εγγάμους και στους παρθένους, έως ότου ζημώθηκε όλο αυτό το αλεύρι(61) και αξιώθηκε της βασιλείας του Θεού μετά την εκ νεκρών ανάσταση, ή που συνένωσε τους δικαίους πριν από τον νόμο, αυτούς που έζησαν κατά τον νόμο και κατά την περίοδο της χάριτος. Αυτό δε το επέτυχε η χάρη του Ευαγγελίου. Γιατί ο ίδιος ο Σωτήρ, πού είναι η αληθινή και καθαροτάτη ζύμη, που είναι και ο άρτος της ζωής(62) και ο αιώνιος βασιλεύς, έσωσε όταν σαρκωθείς ήλθε στον κόσμο και αυτούς που έζησαν πριν από τον νόμο και κατά τον νόμο τους ελευθέρωσε από τα δεσμά και τους ένωσε μ' εκείνους που πίστευσαν σ' αυτόν. Και κατ' άλλη πάλι ερμηνεία, ο Χριστός ως καθαρά και ζωντανή ζύμη κρύπτεται(63) τρόπον τινά τώρα στην λογική του κτίση, αναλόγως τριπλά διαιρούμενη, στους αγγέλους δηλαδή, στους αγίους που έχουν φύγει από την ζωή αυτή και σ' εμάς τους ζώντες που πιστεύουμε σ' αυτόν, έως ότου θα ζυμωθεί όλο αυτό το φύραμα και θα ζωοποιηθεί όλο μέσω αυτού και θα γίνει όλο ένα, αφού θα μετάσχουν της δόξης του και οι άγγελοι του και η δική μας φύση.

20. Να είσαι λοιπόν ζυμωμένος με τον Χριστό και φρόντιζε να ανήκεις στην ζύμη της βασιλείας των ουρανών(64) και μη επιθυμείς να μετέχεις στα νομικά άζυμα. Γιατί ο νόμος είναι σκιά και εικόνα άψυχη και νεκρή. Γι' αυτό και πρόβαλε τους νεκρούς και σκιώδεις αζύμους άρτους, που μάλιστα δεν λεγόταν κυριολεκτικώς άρτοι, αλλά άζυμοι, και μόνο κατά μετοχή και καταχρηστικά λέγονται «άρτοι». Να συμμετέχεις στη μεγάλη θυσία του Μελχισεδέκ, που ήταν άρτος, όχι άζυμος, και οίνος(65), και ήταν προοίμιο της νέας θυσίας του Μελχισεδέκ, του αιωνίου και αληθινού Μελχισεδέκ και μόνου αρχιερέως, του Ιησού Χριστού, για τον οποίο γράφει η αγία Γραφή• «Συ είσαι παντοτινός αρχιερέως κατά την τάξη Μελχισεδέκ»(66). Αν δε δεν συμφωνήσεις, ίσως φθάσεις μέχρι του σημείου μαζί με τα άζυμα να θυσιάσεις και αμνό άλογο, και να μετάσχεις στα Ιουδαϊκά έθιμα και να γιορτάσεις μαζί τους, και να λάβεις τα άζυμα ως δώρα, πράγμα που απαγορεύουν οι Πατέρες μας να κάνουμε, ή ακόμα και να περιτμηθείς και να τηρήσεις το Σάββατο. Γιατί και τούτο μπορεί να επακολουθήσει, επειδή τίποτε δεν αποστρέφεται. Γιατί συντρώγεις πολλές φορές με τους Ιουδαίους και μικρή διαφορά υπάρχει ανάμεσα σ' αυτούς τους θεοκτόνους και αθέους και σ' εσένα. Σ' εμάς όμως δεν υπάρχει κανένα κοινό μαζί τους. Γιατί φωνάζει ο Παύλος «ότι πέρασαν τα αρχαία και να, έγιναν όλα καινούρια»(67). Έτσι αντί για την περιτομή έχουμε το

βάπτισμα και αντί της θυσίας αλόγου ζώου έχουμε τον αμνό του Θεού, και αντί των αζύμων άρτων έχουμε τον ένζυμο άρτο της βασιλείας του Χριστού, που είναι ο ζωντανός άρτος, που κατέβηκε από τον ουρανό, αντί εκείνου του μάννα. Αυτός είναι ο άρτος, που όποιος τον φάγει δεν πεθαίνει, όπως είπε ο Χριστός(68). Αν όμως εξακολουθείς να αντιλέγεις, όπως συνηθίζεις να κάνεις, και λέγεις ότι αυτό που προσέφερε τότε ο Χριστός ήταν άζυμο, επειδή το επέβαλλε ο καιρός και το νομικό Πάσχα, που ετελείτο με άζυμα, να γνωρίζεις ότι υπάρχουν πάρα πολλοί και αληθινοί λόγοι πολύ μεγάλων και θείων ανδρών, που κατακρημνίζουν την θρασύτητα και την άγνοιά σου. Ότι δηλαδή ο Χριστός παρέδωσε τα μυστήρια πριν ακόμη σηκωθούν από τα τραπέζια των Ιουδαίων τα ένζυμα. Μάρτυρας δε είναι το ίδιο το Ευαγγέλιο που διδάσκει ότι δεν ήταν η ημέρα των αζύμων όταν ιερούργησε τον εαυτό του ο Χριστός, αλλά ήταν προ των αζύμων. Γιατί λέγει• «Προ της εορτής του Πάσχα, γνωρίζοντας ο Ιησούς»(69). Τότε, όταν έκανε τον δείπνο, παρέδωσε και την θυσία. Τότε τέλεσε και τον νιπτήρα(70) Όλα αυτά δε έγιναν πριν από το Ιουδαϊκό Πάσχα.

Σημειώσεις

31. Ήα. 53,7-8.

32. Ἰωάν. 1,29.36.

33. Πρβλ. Λουκ. 22,19. Α' Κορ.11,24-25.

34. Ησ. 53,7 εξ.

35. Ησ. 53,86.

36. Ματθ.2, 2εξ.

37. Ματθ. 27,59. Μαρκ. 15,46. Λουκ. 23,53. Ιωαν.19,40.20,5-7.

38. Ιωάν. 1,29.

39. Ησ. 53,86.

40. Ησ.53,7.Ιωάν.1,29.

41. Ιωάν.19, 34.

42. Ιωάν. 19,34.

43. Πρβλ. Λουκ. 22,19. Α'Κορ. 11,24-25.

44. Ιωάν. 1,14.

45. Ματθ. 5,13.

46. Μάρκ. 9,50.

47. Πρβλ. Φιλιπ.2,6-7.

48. Ιωάν. 20, 19-26.

49. Α' Κορ.5,8.

50. Α' Κορ. 5,8.

51. Α' Κορ.5, 1εξ.

52. Πρβλ. Α' Κορ. 5,2.13.

53. Α' Κορ.5,6.

54. Α' Κορ. 5,7.

55. Πρβλ. Β' Κορ. 5,21.Α' Πέτρ. 2,22.

56. Α' Κορ. 15,22.45.

57. Α' Κορ. 5,7.

58. Α' Κορ. 5,7.

59. Ματ. 18,33.

60. Λουκ. 13,21.

61. Ματθ. 18,33. Λουκ. 13,21.

62. Ιωάν. 6,35-58.

63. Λουκ. 13,21.

64. Ματθ. 13, 33. Λουκ. 13,21.

65. Γενέσ. 14,18. Ψαλμ. 109,4.

66. Ψαλμ. 109,4. Εβρ. 5,6. 7,17.

67. Β' Κορ.5,17.

68. Ιωάν.6,31.49.51.

69. Ιωάν. 13,1.

70. Ιωαν. 18,5εξ.

Κεφ. 21 έως 30

21. Πρόσεξε δε τι λέγει για την ημέρα του πάθους• «Αυτοί δεν εισήλθαν στο πραιτώριο για να μη μianθούν, αλλά να μπορέσουν να φάγουν το Πάσχα»(71). Και για τη σταύρωση πάλι λέγει• «Επειδή ήταν Παρασκευή• γιατί ήταν μεγάλη η ημέρα εκείνη τον Σαββάτου»(72). Καθώς επίσης και από εκείνα που πάλι λέγει το Ευαγγέλιο• «Έλαβε άρτο»(73) και δεν προσθέτει•«άζυμο». Και από αυτό ακόμα που είπε ο Κύριος πολύ πιο φανερά μας διδάσκει, λέγοντας• «Πολύ επιθύμησα να φάγω αυτό το Πάσχα μαζί σας προτού να πάθω»(74). Δεν επιθυμούσε βέβαια να φάγει μαζί τους το Ιουδαϊκό Πάσχα, που πολλές φορές είχε τελέσει. Ήλθε δε να παύσει την σκιά. Αν λοιπόν τέλεσε το νομικό Πάσχα, το είχε ήδη κάνει πρωτίτερα. Ύστερα δε παρέδωσε το δικό του Πάσχα. Ακριβώς δε αυτό επιθυμούσε να παραδώσει πριν πάθει, για να μένει μαζί μας και για να επαληθεύει αυτό που είπε• «Αυτός που τρώγει την σάρκα μου και πίνει το αίμα μου μένει μέσα μου και εγώ μέσα σ' αυτόν»(15). Για τον λόγο τούτο κατά το δείπνο εκείνο δεν εκπλήρωσε όλες τις απαιτήσεις του νόμου.

Αλλ' όμως τέλεσε και τον νιπτήρα(76) και καθόταν στο τραπέζι(77) και δεν είχε μόνο ψητά κρέατα, αλλά και πιάτο υπήρχε, μέσα στο οποίο βούτησε το ψωμί ο Ιούδας(78). Όστε λοιπόν ούτε καιρός ήταν του Πάσχα των Ιουδαίων και δεν τέλεσε μόνο τότε το Ιουδαϊκό Πάσχα, αλλά και το δικό του, για το οποίο και έλεγε• «Αυτό να κάνετε εις ανάμνησή μου»(79). Και η «σάρκα μου είναι αληθινή βρώση και το αίμα μου αληθινή πόση»(80). Αυτός δε ο ίδιος μαρτυρεί ότι έπαψαν να ισχύουν τα παλαιά, λέγοντας• «Ο νόμος και οι προφήται μέχρι τον Ιωάννη»(81).

22. Είναι επομένως αλήθεια ότι δεν παρέδωσε τότε το Πάσχα των Ιουδαίων, που απετελείτο από άλογο αμνό και αίμα ζώου και ούτε αυτό αγαπούσε, αλλά επιθυμούσε να παραδώσει στους μαθητές το δικό του Πάσχα. Και πράγματι παρέδωσε αυτό που τότε εκείνος μια φορά έκανε και έδωσε εντολή να γίνεται αιωνίως(82). Αλλ' έστω αν όλα αυτά που μαρτυρούνται από τους Πατέρες δεν πείθουν την άνοιιά σου, όμως θα έπρεπε κι αν ακόμη αυτό που προσέφερε ο Σωτήρ ήταν άζυμο για την τότε υφισταμένη ανάγκη, εσύ θα έπρεπε κατά τελειότερο τρόπο να τα τελετουργείς, όπως και για όλα τα άλλα παραλάβαμε να γίνονται υπερβαίνοντας τον νόμο, για να περισσεύει η δικαιοσύνη μας περισσότερο από των γραμματέων και των φαρισαίων(83). Και όμως για να είμαστε ελεύθεροι από τον νόμο χάρη στο αίμα του Ιησού Χριστού. Γιατί, όπως λέγει ο Παύλος• «Ο Χριστός μας ελευθέρωσε από την κατάρα του νόμου»(84), και τίποτε πια δεν έχουμε να κάνουμε με την λατρεία του νόμου. Γιατί αν τηρούμε πάλι τις διατάξεις του νόμου «ο Χριστός σε τίποτε δεν θα μας ωφελήσει»(85,) όπως πάλι λέγει ο Παύλος. Γιατί ο Χριστός εκπληρώσας όλα για χάρη μας, μας ελευθέρωσε(86). Γιατί και εκείνος μεν περιετμήθη, άλλα εμείς δεν περιτεμνόμεθα, βαπτιζόμεθα δε εν Πνεύματι. Δεν τρώμε δε κρέατα και αίμα θυσιών, άλλα την σάρκα και το αίμα του.

23. Από όλα αυτά είναι φανερό ότι (στον μυστικό δείπνο) ήταν θυσία αυτού του φρικτού άρτου και του ποτηριού και δεν ήταν παράδοση του νομικού Πάσχα, γιατί λέγει• «Αυτό είναι η νέα Διαθήκη με το αίμα μου»(87). Και• «Αυτό είναι το αίμα μου, το αίμα της Καινής Διαθήκης»(88), όπως ακριβώς και πριν από αυτό έδωσε την σάρκα του για τροφή δική μας και έλεγε• «Λάβετε, φάγετε• αυτό είναι το σώμα μου»(89). Αυτό δεν μπορείς να το μιμηθείς εσύ, γιατί τόσο έχεις υποταγεί στα άζυμα. Και δεν μπορείς να κόψεις το σώμα και να το διαμοιράσεις, όπως δεν μεταδίδεις ούτε και στο αίμα, αν και ο Χριστός λέγει• «Πίετε από αυτό όλοι, αυτό είναι το αίμα μου»(90). Αλλά ούτε αυτό εσύ κανείς. Γιατί σ' αυτούς που προσέρχονται σ' εσένα για να κοινωνήσουν δεν μεταδίδεις από το ποτήριο. Έτσι σ' όλα

καινοτόμησες. Αλλά ημείς με την δύναμη του Χριστού ιερουργούμε όπως ακριβώς εκείνος• και τεμαχίζουμε τον άρτο, όπως και εκείνος τον τεμάχισε• και, όπως είπε, τρώγουμε και στους πιστούς μεταδίδουμε• και τέλειο άρτο προσφέρουμε, γιατί και εκείνος ήταν τέλειος άνθρωπος• και αναιρούμε έτσι την νομική θυσία, γιατί όλα αυτά καταργήθηκαν όταν φάνηκε η αλήθεια. Και πιστεύουμε ότι ο Σωτήρ ιερούργησε το Πάσχα που επιθύμησε χρησιμοποιώντας ένζυμο τέλειο άρτο, αφού τέλεσε προτούτερα το νομικό Πάσχα. Γιατί καθήμενος στο τραπέζι και έχοντας πιάτο, μέσα στο οποίο βούτησε το ψωμί ο Ιούδας(91), δεν φαίνεται τότε να ενεργεί το νομικό Πάσχα. Γιατί όλα σ' αυτό ήταν ψητά στη φωτιά, όπως λέγει ο νόμος(92), και όχι βρασμένα με νερό. Είναι λοιπόν εύλογο ότι σε άλλο καιρό τέλεσε το νομικό και τότε το δικό του Πάσχα, αυτό που είχε επιθυμήσει(93). Και αυτό το λέγω πολλές φορές, επιθυμώντας και εγώ να γεύομαι πάντοτε το ζωντανό αυτό Πάσχα κατά το έλεός του, και τώρα και στο μέλλον. Αυτό ακριβώς εύχομαι για πάντα για τον εαυτό μου, καθώς και για όλους τους αδελφούς. Ιερουργούντες δε το ιερό ποτήριο με την δύναμη του Χριστού και Θεού μας, που έδωσε τον εαυτό του σ' εσάς, το προσφέρουμε με αγάπη να πίνουν από αυτό και όλοι οι αδελφοί, όπως έχουμε διαταχθεί(94), γινόμενοι όλοι ένα, όπως προσευχήθηκε, για να είμαστε ένα μαζί με αυτόν και με τον Πατέρα και το άγιο Πνεύμα, όπως είπε(95).

Αλλ' είναι αρκετά αυτά, και πολύ περισσότερα από όσα είχαμε σκοπό αρχικώς να ειπούμε με συντομία• όμως παρασυρθήκαμε από την ροή του λόγου.

24. ΚΛΗΡΙΚΟΣ. Ήταν όμως αναγκαία να λεχθούν αυτά, δέσποτα, και ευχαριστούμε τον Θεό για όλα αυτά. Και τούτο γιατί μας βεβαιώνουν για το ορθό και το αληθινό και μας προσφέρουν πολλή γνώση και βεβαιότητα.

ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ. Πολλοί αληθινά θείοι και υψηλοί στη σκέψη έχουν μιλήσει για όλα αυτά, αδελφέ. Νομίζω δε ότι είναι αταίριαστο και τολμηρό να ομιλώ και εγώ ο ταπεινός γι' αυτά. Αλλ' όμως με αναγκάζει η αγάπη. Δεχθείτε λοιπόν και σεις από εμένα αυτό που μπορώ. Τα πιο τέλεια δε ζητήσετε να τα μάθετε από τους μεγάλους. Γιατί λέγει• «Καθένας που ψάχνει βρίσκει»(96).

25. Έτσι λοιπόν ο ιερέυς βγάζει τον άρτο από τον ένζυμο εκείνο άρτο, σημαίνοντας και μ' αυτόν τον τρόπο ότι σαρκώθηκε ο Σωτήρ από την δική μας και όχι από άλλη ουσία, και από μια γυναίκα ευλογημένη και αγία, την αειπάρθενο κόρη. Αφού δε γεμίσει το ποτήριο, κατά την παράδοση, με οίνο και νερό, προσφέρει στον Θεό και άλλες μερίδες (άρτου). Ότι πληροί το ποτήριο με οίνο και νερό γίνεται φανερό από το ίδιο το γεγονός, όπως λέγει το Ευαγγέλιο• «Ένας από τους στρατιώτες κέντησε με λόγχη την πλευρά του και αμέσως βγήκε αίμα και νερό»(91). Αυτό λοιπόν το ποτήριο είναι αυτό της πλευράς εκείνης του Σωτήρος, όπως είπε• «Αυτό είναι το αίμα μου που χύνεται για χάρη σας»(98).

26. Αίμα δε χύθηκε μαζί με νερό, όπως λέγει το Ευαγγέλιο(99), και από την πλευρά αυτή πίνουμε. Και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος γι' αυτό λέγει πολλές φορές(100), τον οποίο όμως δεν παραδέχονται οι Αρμένιοι. Και το σύνολο των Πατέρων λέγει το ίδιο. Και όλο εκείνο που ανέβλυσε από την πλευρά του Σωτήρος είναι κοινωνία, επειδή ανέβλυσε από το σώμα του Κυρίου. Και από αυτό είναι και δεν είναι άλλο, έστω και αν το μιν ένα λέγεται αίμα, το δε άλλο ύδωρ. Και αληθινά αυτά, όπως μαρτυρείται, είναι αίμα και ύδωρ. Και τούτο, γιατί έπρεπε να φανούν οι δύο πηγές, μέσω των οποίων αναγεννώμεθα και ζούμε εν αγίω Πνεύματι, και ότι πήγασαν και οι δύο για χάρη μας από την ίδια την ζωή (τον Χριστό). Για τον λόγο αυτό κατά την αναπαράσταση του μυστηρίου είναι ανάγκη να είναι μέσα στο φρικτό ποτήριο όπως ο οίνος έτσι και το νερό. Και ούτε μόνο νερό, όπως λέγει η δυσσεβής αίρεση των Υδροπαραστατών, που ανατρέπει έτσι την παράδοση των μυστηρίων, καθώς και οι άθεοι και δυσσεβείς αγαρηνοί(101), που αποστρέφονται ως κακό τον οίνο και όχι την μέθη, όπως τους το υπέβαλε ο πονηρότατος δαίμονας που τους παρακινεί και τους ερεθίζει εναντίον ημών των Χριστιανών, δήθεν μιν για αθέτηση της ιερωτάτης θυσίας, μάλλον όμως αισχύνη και αποτροπή δική τους. Μήτε όμως μόνον οίνο, όπως κάνουν οι αιρετικοί Αρμένιοι, που θέλουν δήθεν να ανατρέψουν άλλη αίρεση και περιπίπτουν σε χειρότερη, όπως συνέβη και σε άλλους το ίδιο, που έχουν εκτραπεί από την αλήθεια. Γιατί αυτοί θέλουν δήθεν να αντικρούσουν τον Νεστόριο, που δίδασκε διαιρεση στον Χριστό και δογματίζε ότι άλλος είναι ο Λόγος και άλλος ο άνθρωπος, και λέγοντας ότι είναι μία η φύση του Χριστού έφθασαν στο να αθετούν το μυστήριο της οικονομίας του οι ταλαίπωροι. Γιατί πως είναι δυνατό ο Θεός Λόγος που σαρκώθηκε να είναι μία φύση; Και ποια είναι αυτή η φύση, η θεία ή η ανθρωπίνη; Καταλήγουν επομένως εσφαλμένως στη μία φύση. Έτσι φθάνουν να πορεύονται αντίθετα προς τα ορθά θεία δόγματα.

27. Εναντίον δε στην αίρεση των Υδροπαραστατών διδάσκει και ο Χρυσόστομος, όταν λέγει

αυτό που είπε ο Κύριος• «Δεν θα πιω από τώρα και στο εξής από το γέννημα της αμπέλου»(102). Η άμπελος δε γεννά οίνο και όχι νερό. Έτσι ανατρέπει την αίρεση, δεν αποκρούει όμως το νερό, γιατί δεν είπε οίνο μόνο χωρίς νερό. Αλλά η άμπελος γεννά οίνο και όχι ύδωρ. Πρέπει λοιπόν να είναι και ο οίνος, αλλά και το ύδωρ μαζί με αυτόν, επειδή και τα δύο έτρεξαν από την θεία πλευρά. Τα τεχνάσματα όμως του απαταιώνος (του διαβόλου) πλάνησαν πολλούς από τον ίδιο δρόμο. Ημείς δε τρέχοντες την βασιλική οδό, όπως διδαχθήκαμε ότι από την ζωοποιό πλευρά έρρευσε αίμα και ύδωρ, έτσι εισάγουμε στο ποτήριο οίνο και νερό. Και στην αγία Τριάδα προσφέρουμε ένζυμο άρτο, όπως παραλάβαμε από τον Χριστό τον Θεό μας και από τους αποστόλους του και από τους Πατέρες μας. Και έτσι μας παρεδόθη εξ αρχής να προσφέρουμε ένζυμο άρτο. Αυτό δε μαρτυρούν οι ιερές ευχές και η αρχαία παράδοση και συνήθεια. Και το ποτήριο είναι οίνος και ύδωρ. Και αυτό το επιβεβαιώνει η θεία λειτουργία του Χρυσοστόμου, ακόμη δε σαφέστερα η λειτουργία του θεοφάντορος Βασιλείου. Γιατί όταν ειπεί• «Αφού πήρε τον άρτο στα άγια και άχραντα και αμώμητα χέρια του και τον πρόσφερε σ' εσένα τον Θεό και Πατέρα, ευχαρίστησε, ευλόγησε, αγίασε, έκοψε, έδωσε», τότε προσθέτει• «Καθ' όμοιο τρόπο πήρε και το ποτήριο από το γέννημα της αμπέλου, το ανέμιξε με νερό, ευχαρίστησε, αγίασε, έδωσε»(103). Βλέπεις; «Πήρε» λέγει «από το γέννημα της αμπέλου» και «κεράσας», δηλαδή αναμίξας με νερό. Αυτό σημαίνει το «κεράσας». Αλλά και ο θείος Ιάκωβος ο αδελφόθεος στην θεία λειτουργία που αποδίδεται σ' αυτόν, που την συναντούμε (να τελείται) σε πολλούς τόπους, έτσι λέγει• «Αφού πήρε το ποτήριο και ανέμιξε οίνο και νερό»(104). Όλοι δε οι Πατέρες μας έτσι προσέφεραν στις καθολικές εκκλησίες και στους αποστολικούς θρόνους. Και εξ αρχής κατά διαδοχήν από αυτούς έφθασε σ' εμάς ο τρόπος αυτός της ζωοθύτου θυσίας.

28. Γιατί δεν λάβαμε τις παραδόσεις αυτές από μερικούς μόνον ή από κάποια απομονωμένη γωνία της γης, αλλ' από όλους εξ αρχής τους διαδόχους των αποστόλων και από ομολογητές Πατέρες, που άστραψαν με τέλεση θαυμάτων, και συνάχθηκαν πολλές φορές μέσα στα γεωγραφικά μας όρια και ιδιαίτερος στη φιλόχριστη πόλη του Κωνσταντίνου, που είναι θεμελιωμένη στον Χριστό και αυξημένη και συντηρείται με την χάρη της Παναγίας Μητέρας του. Εκεί λοιπόν και το Σύμβολο της πίστεως της Νικαίας συμπληρώθηκε και επικυρώθηκε από την αγία δευτέρα Οικουμενική Σύνοδο. Και τότε όλοι οι Πατέρες μαζί και ύστερα από αυτήν πάρα πολλές φορές συγκεντρώθηκαν από όλα τα πέρατα του κόσμου και πολλές φορές λειτούργησαν μαζί και ακριβώς όλοι μας παρέδωσαν τον τύπο τελέσεως της θείας μυσταγωγίας. Για τον λόγο αυτό ιδιαίτερος η Εκκλησία αυτή της Κωνσταντινουπόλεως πιο πολύ από τις άλλες έχει το εξακριβωμένο και καθαρό και το ορθό και ανόθευτο της πίστεως του Χριστού και το απaráθραυστο των εξ αρχής θείων παραδόσεων. Και τούτο γιατί έχει συσταθεί με ευσέβεια και είχαν φανεί σ' αυτή ισάποστολοι ποιμένες και είχε θεμέλιο τον κορυφαίο και πρωτόκλητο μεταξύ των αποστόλων. Χτίσθηκε δε και φυλάσσεται από χριστιανούς βασιλείς, τον Κωνσταντίνο και τους λοιπούς που ήταν ζηλωτές υπέρ της πίστεως του Χριστού. Στις κατά καιρούς δε συζητήσεις για τα θεία δόγματα και για τις άλλες ιερές παραδόσεις δεν νομοθετούσε μόνο

ένας που αρχιεράτευσε σ' αυτή(105), αλλά με πρόσταγμα και φροντίδα των ευσεβών βασιλέων συναθροίζοταν από όλη την οικουμένη οι προϊστάμενοι των αγίων Εκκλησιών αρχιερείς. Ήταν δε παρών και ο (επίσκοπος) Ρώμης, ή αυτοπροσώπως, όπως κάποτε ο Αγαπητός και αργότερα ο Μαρτίνος, ή μέσω τοποτηρητών. Ήταν δε παρών και ο (πατριάρχης) Αλεξανδρείας και Αντιοχείας και της θείας πόλεως Ιερουσαλήμ. Ακόμα δε ήταν παρόντες και όλοι οι λόγιοι και διακεκριμένοι άνθρωποι από όλα τα μέρη. Αυτοί δε όλοι από κοινού εξετάζοντας για όσα υπήρχε αμφισβήτηση βεβαίωναν με όρους τα απολύτως σωστά και αληθινά και τα εξασφάλιζαν καλώς. Αυτό δε το έκαναν όπως το παρέλαβαν από τους αποστόλους.

29. Γιατί και τότε που από μερικούς τέθηκε το θέμα της περιτομής δεν στηρίχθηκαν στον εαυτό τους ο Παύλος και ο Βαρνάβας για να αποφασίσουν, αλλά στην αποστολική σύνοδο, μέσω της οποίας πήραν γραπτό το τι πρέπει να κάνουν(106). Σ' αυτήν δε δεν μιλούσε μόνον ο Πέτρος, αλλά και ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης και όλοι οι άλλοι. Και έτσι όλοι μαζί γράφουν στην επιστολή τους(107). Αλλά και πρωτύτερα ο Πέτρος, όταν ήθελε να εκλέξει ένα για την συμπλήρωση της δωδεκάδος των μαθητών, δεν στηρίχθηκε στον εαυτό του, αλλά το ανακοίνωσε στους πολλούς και μαζί τους έκανε το έργο(108). Και όταν ακόμη μετά την αποκάλυψη που είχε από τον Θεό δέχθηκε τον Κορνήλιο, με πάρα πολλά λόγια και με μάρτυρες αυτούς που έτυχε να είναι παρόντες, ότι το γενόμενο ήταν έργο Θεού και όχι δικό του, βεβαίωσε και τους υπολοίπους αποστόλους για να το αναγνωρίσουν και αυτοί. Και ο Παύλος ομοίως ανέβαινε (στα Ιεροσόλυμα) και ανακοίνωνε (στους αποστόλους) για το κήρυγμά του μη τυχόν μάταια τρέχει ή έτρεξε(110). Και αυτά τα έκανε ο Παύλος, που έφερε τον Χριστό και πάντοτε εκινείτο από το άγιο Πνεύμα. Ποιος λοιπόν είναι εκείνος που θα τολμήσει να συστήσει τον εαυτό του, χωρίς να τον συνιστά ο Θεός και οι δούλοι του Θεού; Ή ποιον έχουν μερικοί να προβάλουν εκτός από τους Πατέρες διδάσκαλο, και ένα και δύο και περισσότερους που προεξάρχουν στην διδασκαλία νόθων δογμάτων και αγνώστων μυστηρίων; Αυτούς μάλλον ταιριάζει να τους αποκαλούμε ψευδοδιδασκάλους, αφού διδάσκουν άλλα και νομοθετούν καινούρια πράγματα, πέραν από εκείνα που κοινώς έχουν διδαχθεί και βεβαιωθεί και από όλους μαζί τους Πατέρες σε κοινές συνόδους και παντού έχουν παραδοθεί. Αρκετά όμως είπαμε γι' αυτό το θέμα.

30. Ο ιερός λοιπόν δίσκος έχει τον ιερώτατο άρτο και το θείο ποτήριο οίνο με νερό, αφιερωμένα στον Θεό. Ο ιερέυς δε αφού πάρει και άλλη προσφορά, από την σφραγίδα που είναι στη μέση βγάζει με τη λόγχη μία μερίδα και την προσφέρει εις τιμήν και μνήμην της

Θεομήτορος. Θέτει δε την μερίδα αυτή στο δεξιό μέρος του ιερού άρτου που είναι μέσα στο δισκάριο. Γιατί αυτός ο άρτος τώρα ακόμα είναι αντίτυπο του σώματος του Χριστού, η δε μερίδα εκείνη είναι αντί εκείνης που γέννησε παρθενικώς τον Χριστό. Έτσι με τον τύπο σώζεται η αλήθεια και παρίσταται, κατά το λεγόμενο στον ψαλμό, από τα δεξιά του Υιού της και Βασιλέως Χριστού, απολαμβάνουσα ως μητέρα του τις πρώτες τιμές(111). Γιατί πρώτο είναι το δεξιό μέρος.

Σημειώσεις

71. Ιωάν. 18,28.

72. Ιωάν. 19,31.

73. Α' Κορ. 11,23. Ματθ. 26,26. Μάρκ. 14,22.

74. Λουκ. 22,15.

75. Ιωάν. 6,54.

76. Ιωάν. 18,5 εξ.

77. Ματθ. 26,20. Μάρκ. 14,18.

78. Ματθ. 26,23. Μάρκ. 14,20. Ιωάν. 13,26.

79. Λουκ. 22,19.Α' Κορ. ΙΙ 24-25.

80. Ιωάν. 6,55.

81. Ματθ. 11,13. Λουκ. 16,16.

82. Λουκ. 22,19. Α' Κορ. 11,24-25.

83. Ματθ. 5,20.

84. Γαλάτ. 3,13.

85. Γαλάτ. 5,2.

86. Πρβλ. Ρωμ. 8,2.

87. Λουκ. 22,20. Α' Κορ. 11,25.

88. Ματθ. 26,27-28. Μάρκ. 14,24. Λουκ. 22,20.

89. Ματθ. 26,26. Μάρκ. 14,22. Λουκ. 22,19. Α' Κορ. 11,24.

90. Ματθ. 26,27-28. Μάρκ. 14,24. Λουκ. 22,20. Α' Κορ. 11,25.

91. Ματθ. 26,23. Μάρκ. 14,20. Ιωάν. 13,26.

92. Εξόδ. 12,8-9.

93. Λουκ. 22,15.

94. Λουκ. 22,19. Α' Κορ. 11,24-25.

95. Ιωάν. 17,11.

96. Ματθ.7,7.Λουκ.11,10.

97. Ιωάν. 19,34.

98. Ματθ. 26,28. Μάρκ. 14,24. Λουκ. 22,20.

99. Ιωάν. 19,34-35.

100. Βλ. Κατήχησις III, 16, 17. 18. Εγκώμιον εις Μάξιμον γ'. Εις Ματθαίον Ομιλ. 25, 3. Ομιλ. 82, 5. Εις Ιωάννην Ομιλ. 46. Ομιλ. 85,3. Εις άγιον Πάσχα (sp.),53 κ.ά.

101. Το χειρόγραφο Ζαγοράς μάλλον διασώζει εδώ το αρχικό κείμενο: «αγαρηνών». Αργότερα φαίνεται πως για ευνοήτους λόγους κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας η έκφραση μετριάσθηκε με την χρησιμοποίηση του πιο ανώδυνου όρου: «εθνικών». Σαφώς βέβαια και με τους δυο όρους νοούνται οι μουσουλμάνοι.

102. Ματθ. 26,29. Μάρκ. 14,25. Λουκ. 22,18.

103. Τα παραθέματα λαμβάνονται από την ευχή της αναφοράς του Μεγάλου Βασιλείου, επειδή όντως είναι αναλυτικότερα και «σαφεστέρα» από την λειτουργία του ιερού Χρυσοστόμου. Εκεί λέγει: «Λαβών άρτον εν ταις αγίαις και αχράντοις και αμωμήτοις χερσίν, ευχαριστήσας και ευλογήσας, αγιάσας, κλάσας, έδωκε» και «ομοίως και το ποτήριον μετά το δειπνήσαι, λέγων» (ευχή της αναφοράς).

104. Ευχή της αναφοράς της λειτουργίας Ιακώβου του αδελφοθέου. Ο Συμεών γνωρίζει την Ιεροσολυμιτική αυτή λειτουργία, εκφράζει επιφυλάξεις για την πατρότητά της («εν τη λεγομένη»), μαρτυρεί δε ότι ετελείτο επί των ημερών του σε πολλά μέρη («ευρίσκεται εν πολλοίς»). Ίσως όμως και να εννοεί ότι την συναντούμε σε πολλά χειρόγραφα.

105. Προφανής υπαινιγμός στην παπική απολυταρχία.

106. Πράξ. κεφ. 15.

107. Πράξ. 15,23-29.

108. Πράξ. 1,15-26.

109. Πράξ. κεφ. 10.

110. Γαλάτ.2,2.

111. Ψαλμ.44,9.

Κεφ. 31 έως 40

31. Ο ιερέυς κατόπιν από την σφραγίδα άλλης προσφοράς βγάζει σταυροειδώς με την λόγχη μερίδες και τις αναφέρει στην μνήμη όλων των αγίων και τις τοποθετεί στο αριστερό μέρος του άρτου. Και την πρώτη προσφέρει προς τιμήν και μνήμην των τιμίων επουρανίων δυνάμεων. Είναι δε ανάγκη να προσφέρουμε και γι' αυτές, επειδή άγγελοι υπηρέτησαν στο μυστήριο της θείας οικονομίας και γιατί έχουν ενωθεί μαζί μας και είμαστε μία Εκκλησία. Επίσης γιατί επιθυμούν και αυτοί να εμβαθύνουν στα μυστήρια της Εκκλησίας(112), αποκομίζοντας και αυτοί ανάβαση. Αλλ' ακόμα και γιατί βρίσκονται μαζί μας και είναι φύλακές μας και συμφιλιωταί με τον Θεό. Άλλη δε μερίδα προσφέρει εις τιμήν και μνήμην του τιμίου Προδρόμου και όλων των αγίων προφητών και των δικαίων που προκατήγγειλαν την ενανθρώπηση του Κυρίου. Άλλη δε εις τιμήν και μνήμην των αγίων και πανευφήμων αποστόλων ως υπηρετών του Χριστού, ως πρώτων ιερέων και διδασκάλων της πίστεως και όλων εκείνων που για την πίστη μας κοπίασαν, τους αγίους ιεράρχες, τους αγίους και καλλινίκους μάρτυρες και τους οσίους μαζί με όλους τους αγίους. Τελευταία δε προσφέρει μερίδα εις τιμήν και μνήμην του αγίου της ημέρας ή του εορταζομένου αγίου και του Χρυσοστόμου πατρός μας ή του Βασιλείου, όποιου από τους δύο είναι η λειτουργία, και πάλιν όλων μαζί των αγίων, επειδή όλοι εν Χριστώ είναι ενωμένοι. Είναι δε ανάγκη μαζί με την ανάμνηση του Κυρίου να γίνεται ανάμνηση και των δούλων του. Και πρώτα, όπως είπαμε, εκείνης που αλόχευτα τον γέννησε, μέσω της οποίας έχουν τελεσθεί τα μυστήρια της σωτηρίας μας. Μετά των αγίων αγγέλων που υπηρέτησαν στο μυστήριο και μέσω αυτού ενώθηκαν μαζί μας και μας περιφρουρούν. Έπειτα των προφητών και δικαίων που προκήρυξαν το μυστήριο, των οποίων εξαιρετος και τελευταίος υπήρξε ο Βαπτιστής. Έπειτα δε των θεοπτών και κηρύκων αποστόλων, που φώτισαν όλο τον κόσμο, και μαζί μ' αυτούς των διαδόχων τους ιεραρχών και των μαρτύρων και των οσίων, που είναι οι καρποί του κηρύγματος. Και τέλος όλων μαζί, επειδή μ' αυτή την ιερή θυσία ενώθηκαν με τον Χριστό όλοι ομού άγγελοι και άνθρωποι άγιοι και αγιάσθηκαν δια του Χριστού και μας ενώνουν με αυτόν.

32. Και λέγει ο ιερέυς• «Με τις ικεσίες αυτών επίβλεψε σ' εμάς, ω Θεέ, και δώρησέ μας όλα τα αιτήματα που αφορούν στην σωτηρία μας και την αιώνια ζωή». Καταλαβαίνεις λοιπόν ότι οι μερίδες είναι αντί των αγίων και για την μνήμη τους και προς τιμήν τους και μέσω αυτών προσφέρονται για την δική μας σωτηρία; Γιατί μετέχουν και αυτοί στο φρικτό τούτο μυστήριο, επειδή συναγωνίσθηκαν με τον Χριστό και απολαμβάνουν δόξα και μεγαλύτερη ανάβαση με την συμμετοχή στην σωτηριώδη θυσία και μας συμφιλιώνουν και μας ενώνουν με τον Χριστό, όσο μάλιστα περισσότερο τους ενθυμούμαστε. Αλλ' όμως οι μερίδες δεν μεταβάλλονται ή εις σώμα δεσποτικό ή στα σώματα των αγίων. Αλλά είναι μόνο δώρα και προσφορές και θυσίες με άρτο κατά μίμηση του Χριστού και στο όνομα των αγίων προσφέρονται στον Χριστό και με την ιερουργία των μυστηρίων και την ένωση και μετοχή σ' αυτά αγιάζονται και παραπέμπουν τον αγιασμό στους αγίους για τους οποίους

προσφέρονται και μέσω αυτών σ' εμάς. Έτσι ακριβώς γίνεται και με τις προσευχές, όταν δηλαδή τους ενθυμούμεθα ή όταν κάτι προσφέρουμε στους ναούς ή στα λείψανα ή στις εικόνες τους.

33. Αυτοί μεν αμέσως αγιάζονται από τον Θεό, όταν δε δέχονται αυτά που τους προσφέρουμε μας αγιάζουν δια μέσου αυτών. Αν λοιπόν σε άλλες περιπτώσεις είναι δεκτό από αυτούς το να προσφέρουμε κάτι εις τιμήν και μνήμην τους, πολύ περισσότερο θα το αποδεχθούν κατά την ιερωτάτη θυσία. Γιατί αν και αϋλως και νοερώς με τις ψυχές τους μετέχουν της κοινωνίας του Χριστού, αλλά και μέσω της ιερουργίας του, που παρέδωσε να γίνεται για χάρη του κόσμου, μετέχουν πολύ μεγάλης δόξης ως συγκοπιάσαντες και συνδοξαζόμενοι. Αλλά και οι θειότατοι άγγελοι, επειδή και αυτοί ενώθηκαν μαζί μας και υπηρέτησαν στο μυστήριο, κοινωνούν στη χάρη. Εξαιρετικά δε η Μητέρα του θεού Λόγου, που υπηρέτησε στη μεγάλη οικονομία, το εργαστήριο της ενώσεως του Θεού μαζί μ' εμάς, που είναι η ρίζα και η γεννήτρια του μεγάλου τούτου θύματος, που φάνηκε αιτία γεννήσεως στον δημιουργό, δέχεται περισσότερο από όλους και κατά πρώτο λόγο την δόξα και την έλλαμψη από εκείνον που υπέρ λόγο παρθενικώς και αγίως σαρκώθηκε από αυτήν και ενώθηκε από άκρα αγαθότητα μαζί μας. Γι' αυτό και παρίσταται εκ δεξιών του και συγχρόνως θέτουμε την μερίδα της από τα δεξιά του ιερού άρτου, δηλώνοντας με αυτό τούτο• ότι αυτή είναι ανωτέρα όλων και πιο κοντά στον Θεό. Από τα αριστερά δε τίθενται οι μερίδες των αγγέλων και όλων των αγίων, γιατί όλοι αυτοί έχουν δευτέρα τάξη, μάλλον δε δεν παραβάλλονται καθόλου προς την υπεροχή εκείνης. Γιατί μέσω αυτής καταλάμπονται οι άγιοι, και από πρώτη αυτή μέσω των αγίων ημείς σωζόμεθα. Γιατί μέσω αυτής ενωθήκαμε με τον Θεό.

34. Αφού λοιπόν τελέσει αυτά ο ιερέυς, ύστερα προσφέρει και άλλες μερίδες. Πρώτα-πρώτα υπέρ του αρχιερέως, γιατί αυτός είναι η πηγή της ιερωσύνης. Μετά για κάθε ιερατικό τάγμα, που υπηρετεί στην τέλεση του μυστηρίου, γιατί λέγει ο Παύλος ότι πρέπει να ανταμείβεται πρώτος αυτός που κοπιάζει(113) . Ύστερα υπέρ των πιστών βασιλέων, που προασπίζονται την πίστη, και για την σωτηρία αυτών και του φιλοχρίστου λαού. Μετά από αυτούς του καθηγουμένου, αν η λειτουργία γίνεται σε μοναστήρι, και της υπόλοιπης αδελφότητας. Αν δε σε κάποιο ναό, υπέρ εκείνου που τον ανήγειρε ή εκείνου που επιτελεί την μνήμη και όσων συνάγονται εκεί. Ακόμη και υπέρ εκείνου που πρόσφερε τα δώρα και για χάρη εκείνων που τα πρόσφερε. Τελευταία δε υπέρ των εν Χριστώ κοιμηθέντων και υπέρ παντός ιερατικού και μοναχικού τάγματος. Ακόμη και υπέρ όλων των τελειωθέντων

ορθοδόξως πιστών, αλλά και για όσους ακόμα θέλει ο ιερέυς ή έχει υποχρέωση να μνημονεύσει. Τελευταία προσφέρει μερίδα κοινή για κάθε ψυχή ορθοδόξων χριστιανών και λέγει σαν σε επίλογο, αναφέροντας τους λόγους στον Θεό, την ευχή που λέγομε στην λιτανεία των αγρυπνιών «Πρόσδεξαι, Κύριε, αυτή τη θυσία για κάθε ψυχή χριστιανών που θλίβεται και ταλαιπωρείται, που έχει ανάγκη από το έλεος και βοήθειά σου» και τα υπόλοιπα ως το τέλος. Τοποθετεί δε αυτές τις υπέρ των ζώντων και τεθνεώτων μερίδες από κάτω από τον ιερό άρτο, επειδή προσφέρθηκαν από εμάς τους ταπεινούς που έχουμε ανάγκη ιλασμό και μεσιτεία και περιμένουμε το μέγα έλεος του Θεού.

35. Πρέπει δε να ξεύρουμε ότι κατά την κοινωνία των φρικτότατων μυστηρίων πρέπει να προσέχει ο ιερέυς και να παίρνει όχι από τις μερίδες, αλλά από την δεσποτική σάρκα και να κοινωνεί τους προσερχόμενους. Γιατί έστω και αν με την ένωση με το πανάγιο αίμα όλα γίνονται ένα και γίνεται κοινωνία από το δεσποτικό αίμα αν κανείς κοινωνήσει μέσω κάποιας μερίδος. Αλλ' όμως επειδή είναι ανάγκη να κοινωνήσει κάθε πιστός από το σώμα και το αίμα, ο ιερέυς πρέπει να κοινωνεί τον προσερχόμενο παίρνοντας με την λαβίδα μαζί με το αίμα και σώμα δεσποτικό. Και είναι μεν αληθές ότι όλες οι μερίδες μετέχουν του σώματος και του αίματος του Χριστού όταν εισαχθούν στο ποτήριο και μαζί με τις μερίδες ο μετέχων κοινωνεί και του σώματος και αίματος. Αλλ' όπως νομίζω είναι καλλίτερο να προσέχει ο ιερέυς και να παίρνει με την λαβίδα και από το θείο σώμα.

36. Και τούτο γίνεται κατά αρχαιότατη παράδοση όπως παραλάβαμε από αγίους Πατέρες, για να τελούμε και τη θεία κοινωνία σύμφωνα με την παράδοση του Θεού και Σωτήρος μας. Γιατί μετέδωσε στους αποστόλους του και το σώμα του και το αίμα του. Γι' αυτό και όλοι οι ιερωμένοι που είναι στο άγιο βήμα, μετά την πλήρωση του αγίου ποτηρίου, μεταλαμβάνουν και τον ζωοποιό άρτο του σώματος του Κυρίου, και δεν μεταλαμβάνουν μόνον από αυτό, αλλά ιδιαιτέρως μεν μετέχουν του άρτου, ιδιαιτέρως δε πάλιν του ποτηρίου, αν και είναι ενωμένο με τον άρτο. Και τούτο για να τηρείται η από την αρχή δοθείσα από τον Κύριο παράδοση της κοινωνίας. Όπως και στους λαϊκούς υπήρχε πριν έθιμο έτσι να κοινωνούν και να παίρνουν στα χέρια τον άρτο, όπως και η έκτη οικουμενική σύνοδος αυτό λέγει ακριβώς(114). Ύστερα δε φάνηκε καλό στους Πατέρες, για κάποια που συνέβαιναν, να κοινωνούν τους λαϊκούς με λαβίδα. Κατά συνέπεια ενώνονται οι μερίδες και ένα γίνονται με το ζωοποιό αίμα και το θείο σώμα, επειδή αυτό κόπτεται σε λεπτά κομμάτια. Και αυτός που κοινωνεί μαζί με τις μερίδες γίνεται κοινωνός και του Χριστού, εφ' όσον αυτές είναι εξ ολοκλήρου ηνωμένες. Πρέπει όμως να τηρούμε την θεία παράδοση και με την λαβίδα να

λαμβάνουμε το ίδιο το σώμα μαζί με το αίμα και να μεταδίδουμε στους κοινωνούντες. Λέγομεν δε ότι δεν μεταβάλλονται οι μερίδες που έχουν προσφερθεί εις μνήμην των αγίων και των πιστών, συμπεραίνοντας αυτό από την αρχική παράδοση. Γιατί προσφέροντας ο ιερέυς τον άρτο στην πρόθεση, αυτόν μόνον εξάγει εις ανάμνηση του Κυρίου, που είναι η μεγάλη αυτοθυσία, και εις ιλασμόν του τάδε ζώντος και τεθνεώτος. Επίσης και ότι πριν από τις μερίδες, μόλις προσφέρει τον άρτο, κάνει την ένωση του ποτηριού και κατόπιν προσφέρει τις μερίδες. Αν δε έχει ανάγκη να προσφέρει περισσότερους άρτους για την τέλεση προηγιασμένης, όλους πρώτους τους προσφέρει, λέγοντας• «Εις ανάμνησιν του Κυρίου» και ύστερα ενώνει το ποτήριο και μετά από αυτό προσφέρει τις μερίδες. Ωστε μόνον οι άρτοι προσφέρονται εις ανάμνησιν του Κυρίου.

37. Αλλά και η προσφορά από την οποία βγήκε ο άρτος εις ανάμνηση του Κυρίου, ονομάζεται πρώτον αντίδωρον και το βάζει ο ιερέυς σε ιδιαίτερο δίσκο και το διανέμει στους πιστούς. Δεύτερον δε αντίδωρον λέγεται ο άρτος από τον οποίο βγήκε η μερίδα της Θεοτόκου, για την τιμή πού της αρμόζει. Οι λοιπές δε προσφορές, από τις οποίες βγήκαν οι μερίδες των αγίων, δεν λέγονται αντίδωρο. Και κατά την ώρα του καθαγιασμού ο ιερέυς, αν μεν είναι ένας άρτος λέγει• «Και ποιήσον τον μεν άρτον τούτον» και δεν λέγει για το ότι υπάρχουν οι μερίδες «τους άρτους τούτους». Αν όμως είναι περισσότεροι άρτοι, προκειμένου να τελεσθούν προηγιασμένες, τότε λέγει• «Και ποιήσον τους μεν άρτους τούτους». Και κατά την ύψωση υψώνει τον άρτο, ή τους άρτους, αν είναι περισσότεροι, και όχι τις μερίδες. Μελίζοντας δε τον άρτο, εμβάλλει το άνω τμήμα του άρτου στο ποτήριο, και όχι από τις μερίδες. Μελίζοντας δε και τα υπόλοιπα τρία τμήματα του θείου και ζωοποιού άρτου, από αυτά προσφέρει προς κοινωνία στους ιερείς και διακόνους και όχι από τις μερίδες. Και για την τέλεση προηγιασμένης δεν φυλάττει μερίδες, ούτε κατά την αγία Πέμπτη δεν κρατεί για την παρακαταθήκη από τις μερίδες, αλλά τέλειο άρτο. Και όταν χειροτονεί πρεσβύτερο ο αρχιερέυς, δεν δίδει στο χέρι του μερίδα, αλλά τέλειο προσφερόμενο άρτο, λέγοντας• «Λάβε ταύτην την παρακαταθήκην». Και στην προσκομιδή ο ιερέυς μεν προσφέρει τους τελείους άρτους, μερίδες δε είδαμε να προσφέρουν και οι διάκονοι, αν και απαγορεύσαμε να γίνεται αυτό.

38. Από όλες αυτές τις εξ αρχής παραδόσεις μπορεί να συναχθεί, ότι μόνον ο άρτος ή οι άρτοι προσφέρονται εις ανάμνησιν του Κυρίου. Και αυτοί γίνονται άγιο σώμα του, αυτό που έλαβε από την Παρθένο και όχι άλλο, και το ποτήριο είναι αυτό το αίμα του που πήγασε από την πλευρά του και όχι άλλο, όπως αυτός ειπε ο απόστολος Παύλος(115) και οι

μαθητές και οι διάδοχοι αυτών και ιδιαιτέρως οι μέγιστοι από τους ιεράρχες ο Βασίλειος και ο Χρυσόστομος. Οι μερίδες δε είναι εις μνήμην εκείνων για τους οποίους προσφέρονται... ο άρτος που έχει προσφερθεί εις ανάμνησιν του Χριστού και πολλοί άρτοι, όσοι σ' όλο τον κόσμο ιερουργούνται από όλους τους λειτουργούς. Γιατί δι' όλων αυτών αυτός ο ίδιος ιερουργεί τον εαυτό του, ο μέγας αρχιερεύς, που είναι συγχρόνως θύμα και θύτης. Και αυτό το κάνει μέσω ημών (των ιερέων) για να προφθάνει όλους, αφού είναι ο ίδιος πανταχού παρών. Και τους αγίους υψώνει και τους λοιπούς δούλους του καθαρίζει και λαμπρύνει, αναλόγως καθέναν, και τους αγίους και τους πιστούς. Και περισσότερο από όλους την αγία Μητέρα του Κυρίου, που είναι μόνη αγία περισσότερο από όλους τους αγίους, και υπερέχει ασυγκρίτως και αυτών των πρώτων αγγέλων. Μετά δε τους αγγέλους και τους αγίους, ομοίως δε και τους πιστούς. Καλώς δε πράττει η Εκκλησία και προσφέρει τις μερίδες, δείχνουσα έτσι το μεγάλο μυστήριο της θείας οικονομίας, και αυτή ως πέτρα λογική(116) αγιάζει και θεώνει τους πάντες. Αλλ' όμως δεν τους κάνει φύσει θεούς, όπως και την ίδια την Παρθένο, αν και συνέλαβε στην γαστέρα της ενυποστάτως τον Λόγο και του δάνεισε σάρκα από τα αίματα της. Είναι δε κεχαριτωμένη περισσότερο από όλους και εξαιρέτως αγία και κατά χάριν θεός και κυρίως Θεοτόκος, αλλά όχι όμως κατά φύσιν Θεός. Ένας δε μόνον είναι κατά φύσιν Θεός, ο Λόγος, που σαρκώθηκε από εκείνη και πήρε το μόνο ομόθεο και αχώριστο από αυτόν σώμα, το οποίο αυτός προσέλαβε και άρα είναι θεοϋπόστατο. Επομένως οι άγιοι κοινωνούντες του Χριστού θεούνται κατά χάρη, δεν γίνονται όμως φύσει θεοί. Και οι μερίδες που προσφέρονται γι' αυτούς, κοινωνούν μεν του σώματος και του αίματος και με την ανάμιξη ένα γίνονται μαζί με αυτά. Αν ξεχωρίσεις όμως κάθε μια χωριστά, δεν είναι αυτό το ίδιο το σώμα ή το αίμα, αλλά είναι ενωμένες με το σώμα και το αίμα. Γι' αυτό αυτός που κοινωνεί από αυτές, επειδή είναι γεμάτες από το σώμα και το αίμα, κοινωνεί αυτό το ίδιο το σώμα και το αίμα (του Χριστού). Κοινωνεί όμως δια μέσου των μερίδων, όπως είναι φανερό, έστω και αν δεν είναι αυτά θέματα απολύτου δογματικής ακριβείας. Ακολουθώ όμως πάντοτε τους θεσμούς της Εκκλησίας, όπως ακριβώς κηρύττονται από αυτήν.

39. Ας ιδούμε τώρα πως με τον θεοπρεπή αυτόν τύπο και την πράξη της ιεράς προσκομιδής βλέπουμε ολόκληρη την μία Εκκλησία του, που έχει στη μέση της αυτόν τον ίδιο τον Ιησούν, το αληθινό φως και την αιώνια ζωή, και φωτίζεται από αυτόν και ενώνεται. Αυτός ο Χριστός είναι στη μέση με τον άρτο, η Μητέρα του δε εκ δεξιών με την μερίδα της και εξ αριστερών οι άγγελοι και οι άγιοι. Απο κάτω δε όλο το ευσεβές σύνολο εκείνων που πίστευσαν στον Χριστό. Αυτό δε ακριβώς είναι το μέγα μυστήριο• ο Θεός ανάμεσα στους ανθρώπους και Θεός ανάμεσα σε θεούς, που θεώνονται από τον αληθινό κατά φύσιν Θεό, που σαρκώθηκε για χάρη τους. Αυτό δε είναι η μέλλουσα βασιλεία και το πολίτευμα της αιωνίου ζωής: Θεός μαζί μας βλεπόμενος και μεταλαμβάνόμενος. Και καθόλου δεν υπάρχει χώρος για απίστους, αλλ' ούτε και για αλλοδόξους. Γιατί ποια επικοινωνία μπορεί να έχει το φως με το σκοτάδι(117); Γιατί και θα βγάλουν, λέγει το Ευαγγέλιο, οι άγγελοι τους πονηρούς από μέσα από τους δικαίους(118). Γι' αυτό δεν πρέπει ο ιερέυς να προσφέρει καθόλου για κάποιον

ετερόδοξο ή να τελεί την μνήμη του. Αλλ' ακόμη δεν πρέπει να προσφέρει υπέρ των φανερώς αμαρτανόντων που μένουν αμετανόητοι. Και τούτο γιατί η προσφορά υπέρ αυτών αποβαίνει σε κατάκριμά τους, όπως ακριβώς συμβαίνει και με εκείνους που κοινωνούν των φρικτών μυστηρίων αμετανόητοι, όπως ακριβώς λέγει ο απόστολος Παύλος(119).

40. Αφού λοιπόν έτσι τελέσει ο ιερέυς την προσκομιδή, προσφέρει στο Θεό θυμίαμα ως ευχαριστία για το έργο και ως σημείο επελεύσεως του αγίου Πνεύματος. Γιατί αυτού τον τύπο έχει το θυμίαμα, όπως μαρτυρεί η ευχή, που λέγει• «Θυμίαμα σου προσφέρουμε, Χριστέ ο Θεός, ως ευώδη οσμή, το οποίο αφού δεχθείς στο ουράνιό σου θυσιαστήριο, αντικατάπεμψε σ' εμάς την χάρη του παναγίου σου Πνεύματος». Έτσι ο ιερέυς δείχνει ότι τιμά τον Θεό με την προσφορά και την ευωδία του θυμιάματος και ότι με το Πνεύμα το άγιο ενεργεί και ότι από το μυστήριο τούτο (την θεία λειτουργία) εκχύνεται η χάρη του αγίου Πνεύματος στον κόσμο(120).

Σημειώσεις

112. Α'Πέτρ.1,12.

113. Α'Τιμ.2,6.

114. Έκτης Οικουμ. Συνόδου, κανών ΡΑ'.

115. Α'Κορ. 10,16.

116. Α'Κορ. 10,4.

117. Β'Κορ.6,14.

118. Ματθ. 13,24-30.38-43.

119. Α'Κορ. 11,29.

120. Πρβλ. Πράξ. 2,17-18. 33

Κεφ. 41 έως 50

41. Γι' αυτό και πρώτα προς τιμήν του Σωτήρος, θυμιώντας τον αστερίσκο τον θέτει επάνω από τον άρτο, λέγοντας• «Και να, αφού ήλθε το άστρο, στάθηκε επάνω από

τον τόπο όπου ήταν το παιδί» , δείχνοντας έτσι με σύμβολα όσα έγιναν κατά την γέννηση, επειδή η πρόθεση είπαμε ότι έχει τον τύπο του σπηλαίου και της φάτνης. Έπειτα αφού πάρει στα χέρια του το κάλυμμα του δίσκου, που μαζί με τα άλλα καλύμματα συμβολίζει τα σπάργανα, λέγει τον ψαλμικό στίχο, που αναφέρεται στην ενανθρώπιση του Λόγου• «Ο Κύριος εβασίλευσε και ενδύθηκε την ευπρέπεια»(122) και τα εξής. Και στο ένα ποτήριο ή και στα περισσότερα λέγει πάλι στίχους που ομοίως αναφέρονται στην σάρκωση του Κυρίου• «Κάλυψε τους ουραμούς η αρετή του και της συνέσεώς του είναι γεμάτη η γη»(123).

Αυτός δε ο Ιησούς Χριστός είναι που με τις αρετές του καλύπτει τον ουρανό ως Θεός. Και της «συνέσεως» του, δηλαδή της γνώσεώς του, έχει γίνει πλήρης η γη. Γιατί όταν σαρκώθηκε όλη η γη τον γνώρισε μαζί με τον Πατέρα και το άγιο Πνεύμα. Λέγει δε το ψαλμικό αυτό χωρίο σ' όλα μαζί τα ποτήρια, έστω κι αν είναι πολλά. Γιατί ένα είναι το προσφερόμενο και ένα το ποτήριο, έστω και αν το βλέπουμε σε πολλά, γιατί ενός είναι και το ένα σώμα και ενός το αίμα.

42. Κατόπιν θέτει τελευταίον τον αέρα ο ιερεύς, αφού πρώτα τον θυμιάσει. Σημαίνει δε ο αέρας τον ουρανό, επάνω στον οποίο είναι ο αστέρας, αλλά συγχρόνως πολλές φορές έχει ζωγραφισμένο τον νεκρό Ιησού, γι' αυτό και λέγεται επιτάφιος και διδάσκει μέχρι τέλους με σαφήνεια το μυστήριο σαν σε ζωγραφικό πίνακα. Γιατί αυτός που προφητεύθηκε ως αμνός, που ήταν υπεράνω των ουρανών, ήλθε και γεννήθηκε κατά σάρκα στο σπήλαιο και στη φάτνη. Και προτυπώθηκαν σ' αυτόν ευθύς μόλις γεννήθηκε όσα αφορούσαν στο πάθος του. Γιατί και ο μεν αστέρας στάθηκε από επάνω του, φανερώνοντας τον στους μάγους, ο δε Ηρώδης τον κατεδίωκε(124). Και ο Συμεών, όταν τον πήρε στα χέρια του, είπε ότι είναι προορισμένος να είναι σημείο αντιλεγόμενο και ότι ρομφαία θα διαπεράσει την ψυχή της Μητέρας του(125). Για τον λόγο αυτόν στην πρόθεση προεικονίζονται και όσα αφορούν στο πάθος του.

43. Αφού λοιπόν ο ιερεύς θυμιάσει τα δώρα που βρίσκονται στη θεία πρόθεση, επειδή είναι αφιερωμένα στον Θεό και επειδή έχουν προσφερθεί σ' αυτόν και επειδή έχουν γίνει αντίτυπα του παναγίου σώματος και αίματος, επιλέγει την ευχή της προσκομιδής και επικαλείται τον Θεό Πατέρα, που έστειλε σ' εμάς τον Υιό του, τον επουράνιο άρτο, να ευλογήσει τα προτεθέντα και να τα προσδεχθεί στο υπερουράνιό του θυσιαστήριο, να μνημονεύσει αυτούς που τα πρόσφεραν και εκείνους για τους οποίους τα προσέφεραν και να διαφυλάξει ακατακρίτους τους ιερουργούς κατά την επιτέλεση της ιερουργίας. Και έτσι, αφού κάνει απόλυση, θυμιά και την ίδια την προσκομιδή και την αγία τράπεζα σταυροειδώς, κατόπιν και όλο το άγιο βήμα, δείχνοντας έτσι την πρώτη μετάδοση στους αγίους των χαρισμάτων από τον θεό και μέσω των αγίων σ' όλους τους άλλους. Και μάλιστα είδαμε μερικούς που θυμιούσαν ολόκληρο τον ναό και τον λαό. Αυτό ακριβώς λέγει και ο ιερός Διονύσιος, ότι προ της λειτουργίας από το θυσιαστήριο ξεκινά η θυμίαση όλου του οίκου και πάλι επανέρχεται στο θυσιαστήριο(126). Και τούτο γιατί αρχή και τέλος όλων των καλών είναι ο Θεός, θρόνος του δε και τόπος του είναι το θυσιαστήριο. Γι' αυτό έτσι γίνεται σε κάθε θυμίαση, αρχίζοντας δηλαδή ο θυμιών από το θυσιαστήριο, πάλι καταλήγει σ' αυτό.

44. Επειδή δε ο αρχιερέυς είναι τύπος του Χριστού και έχει την δύναμή του, αλλά ακόμη και κάθε οδηγός ψυχών τον Χριστό εικονίζει, και γι' αυτούς έτσι γίνεται. Πρώτα δηλαδή ο αρχιερέυς ευλογεί σταυροειδώς το θυμίαμα ωσάν να το προσφέρει στον Θεό, και αφού θυμιάσουν την αγία τράπεζα και τις εικόνες, πρώτος θυμιάται ο αρχιερέυς και μετά οι υπόλοιποι και ύστερα όλοι, μετά δε πάλιν ο αρχιερέυς, επειδή ο αρχιερέυς είναι η αρχή και τέλος των ιερών πράξεων και μεταδοτικός των θείων χαρισμάτων. Κατά μίμηση δε αυτού η θυμίαση είναι έθος να γίνεται και στους καθηγουμένους που έχουν αρχιερατική χειροτονία. Το να θυμιούν δε εξ αρχής της λειτουργίας όχι μόνο μέσα στο άγιο βήμα, αλλά και έξω από αυτό μπορεί να το ιδεί κανείς να γίνεται και στην μεγίστη Εκκλησία των Θεσσαλονικέων κατά την πρώτη είσοδο της θείας λειτουργίας, όταν βγαίνει από το ιερό βήμα θυμιατός, με τον όποιο ο διάκονος θυμιά το Ευαγγέλιο και τον αρχιερέα και τους συλλειτουργούντες μ' αυτόν ιερωμένους. Αυτό σημαίνει την χάρη και την δωρεά που εκχύθηκε στον κόσμο από τον ουρανό μέσω του Ιησού και την ευωδία του αγίου Πνεύματος, που και πάλι δια του Χριστού ανέβηκε στον ουρανό. Αυτό δε γίνεται πάντοτε σ' εμάς δια του Ιησού Χριστού.

45. Έτσι λοιπόν έχουν όσα αφορούν στην προσκομιδή, κατά την οποία όλοι οι πρεσβύτεροι προσφέρουν για όσους έχουν ανάγκη και ιδιαιτέρως για εκείνους που τελούν την εορτή και του αρχιερέως και των λοιπών που βρίσκονται σε ανάγκες. Όλοι δε οι διάκονοι προσφέρουν μέσω των πρεσβυτέρων. Γιατί δεν είναι σωστό να προσφέρουν μόνοι τους οι διάκονοι, γιατί δεν έχουν το χάρισμα να προσκομίζουν στον Θεό. Γιατί είναι διάκονοι και έχουν μόνο λειτουργική αξία. Εάν λοιπόν δεν είναι δυνατόν αυτοί να ενδυθούν άμφιο ιερατικό χωρίς την ευλογία ιερέως ή αρχιερέως, ούτε να αρχίσουν κάποια τελετή χωρίς πρεσβύτερο ή χωρίς ευλογία πρεσβυτέρου, πώς επομένως είναι δυνατόν αυτός από μόνος του να προσκομίσει; Και αν ο κανών απαγορεύει σε διάκονο μετά τον καθαγιασμό των τιμίων δώρων να κοινωνήσει πριν από τον ιερέα, για να τηρεί καθένας την τάξη του(127), πως είναι δυνατόν να προσκομίσει τα δώρα ο διάκονος;

46. Για τον λόγο αυτό δεν είναι εύτακτο ούτε αρμόζον να προσφέρουν διάκονοι, όπως πριν

γινόταν στην Θεσσαλονίκη και τώρα γίνεται στο Άγιον Όρος του Άθωνος. Και πρέπει να το προσέξουμε αυτό. Αν δε κάποιος από τους διακόνους θέλει να προσφέρει μερίδες από υποχρέωση, ας το κάνει μέσω του πρεσβυτέρου. Όταν δηλαδή κρατεί ο πρεσβύτερος την προσφορά και την λόγχη και βγάζει την μερίδα και λέγει• «Πρόσδεξαι, Κύριε, αυτή τη θυσία υπέρ του τάδε», τιμής μεν και μνήμης, αν πρόκειται για κάποιον από τους αγίους, ιλασμού δε και αφέσεως των αμαρτιών κάποιου από τους ζώντες ή τους τεθνεώτες, ο διάκονος σε κάθε μερίδα λέγει• «Πρόσδεξαι Κύριε, την θυσίαν ταύτην υπέρ τιμής και μνήμης» όποιου θέλει αγίου, ή υπέρ αφέσεως καθενός που έχει ανάγκη. Ή μάλλον είναι ακριβέστερο να λέγει• «Μνήσθητι, δέσποτα» για όποιον θέλει. Γιατί δεν είναι επιτρεπτό να αναφέρει στον Θεό προσευχές, ενώ είναι παρών ιερεύς.

47. Κατόπιν δίνεται καιρός αρχής της λειτουργίας από τον αρχιερέα στον πρώτο από τους διακόνους. Γιατί δεν είναι δυνατόν να πράττεται κάτι χωρίς την δική του έγκριση. Και ο Ιησούς, ο μέγας αρχιερεύς, αυτό ακριβώς λέγει• «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτε»(128). Ο διάκονος, λοιπόν, προσκαλεί τον ιερέα να ευλογήσει, ο δε ιερεύς, αυτός που έκαμε στην πρόθεση την προσκομιδή, ευλογεί τον Θεό. Και έτσι γίνονται όσα έπονται στη θεία λειτουργία, όπως κατά την δύναμή μας τα ερμηνεύσαμε εκτενέστερον στη ερμηνεία της λειτουργίας(129).

48. Και εδώ συνοπτικότερα λέγομε, ότι οι εντός μεν του αγίου βήματος ιερείς σημαίνουν τις πρώτες επουράνιες τάξεις των αγγέλων, ο αρχιερεύς δε τον Κύριο και εκείνοι που είναι μαζί του τους αγγέλους που υπηρέτησαν κατά την θεία σάρκωση και τους θεοκήρυκες αποστόλους. Και το μεν άγιο βήμα εικονίζει τα άγια των αγίων, αυτά που είναι επάνω από τους ουρανοί και τον ουρανό, η ιερά τράπεζα τον θρόνο του Θεού, την ανάσταση του Χριστού και το σεβάσμιο μνήμα του Χριστού. Ο ναός τα επουράνια, συγχρόνως δε και τον παράδεισο. Το κάτω μέρος του ναού και οι νάρθηκες την δημιουργία, την γη και τα επάνω στη γη, που έχτισε ο Θεός για εμάς. Το να κατέβει ο αρχιερεύς, ντυμένος τα αρχιερατικά άμφια, προς τα δυτικά, σημαίνει ότι ο σαρκωθείς Κύριος ήλθε στην γη και έφθασε μέχρι το κατώτερο της μέρος, στον άδη, μαζί με τους αγίους αγγέλους και καθήρεσε τον άρχοντα του σκότους και ελευθέρωσε τις κατεχόμενες εκεί από αιώνων ψυχές. Γι' αυτό και η πρώτη είσοδος σημαίνει ότι ο Χριστός κατέβηκε στην γη και πέθανε και αναστήθηκε και ανελήφθη και ότι όλα αυτά τα έκαμε αφού πρώτα κατέβηκε στην γη.

49. Ακριβώς δε για τον λόγο αυτόν πριν από την είσοδο ψάλλονται τα αντίφωνα, πού είναι τρία, προς τιμήν της αγίας Τριάδος. Και κατ' αυτά (επικαλούμεθα) την Θεοτόκο και τις τάξεις των αγίων. Ύστερα δε ανυμνείται ο Μονογενής Υιός και Λόγος του Θεού, γιατί αυτός, ο ένας της αγίας Τριάδος, όταν σαρκώθηκε, διάλεξε για χάρη μας την Μητέρα του και τους χορούς των αγίων. Και όλοι αυτοί είναι πρεσβευτές προς τον Θεό για εμάς. Ο ίδιος δε ο Λόγος, που σαρκώθηκε για χάρη μας, είναι παράκλητος προς τον Θεό Πατέρα. Αυτοί δε που ψάλλουν τα προφητικά λόγια σημαίνουν τους προφήτες, γιατί και οι προφήτες προεκήρυξαν τον Χριστό. Οι ιερείς δε που ευτάκτως εξέρχονται από το άγιο βήμα, συμβολίζουν τις πρώτες θείες αγγελικές τάξεις, ερχόμενοι δε προς τον αρχιερέα δηλώνουν την εν Χριστώ χαρά για την δια του σταυρού νίκη του, για την ανάσταση και ανάληψή του και την για όλα αυτά προϋπάντησή του. Τότε, όταν πρώτα κλίνουν τις κεφαλές ο αρχιερέυς και όλοι οι ιερείς και εύχονται, σαφώς σημαίνει ότι ο Κύριος κατέβηκε μέχρι σ' εμάς και πέθανε και θάφτηκε και κατέβηκε στον άδη. Όταν δε μετά την ευχή σταθούν (χωρίς να κλίνουν τις κεφαλές), δηλώνουν την ανάσταση, την οποία επίσης παριστάνει και το ιερό Ευαγγέλιο, που υψώνεται (τότε από τον διάκονο). Αυτό σημαίνει και η φωνή του διακόνου, το «Σοφία• ορθοί». Γιατί ο αναστάς Κύριος μας ανόρθωσε και μας ανύψωσε. Ακριβώς γι' αυτό δε από αυτό το σημείο γίνεται η προπομπή και η επευφημία της αναλήψεως του Χριστού, κατά την οποία, όταν εκείνος τότε ανέβαινε, έλεγαν οι άγγελοι• «Ποιος είναι αυτός ο βασιλεύς της δόξης;»(130). Και ο αρχιερέυς δε, που ανέρχεται στο ιερό βήμα, συμβολίζει τον ανερχόμενο στον ουρανό Ιησούν και επευφημείται. Οι υπηρέται δε λέγουν το «Εις πολλά έτη, δέσποτα», μαρτυρούντες έτσι ότι δεν ευφημείται από αυτούς άνθρωπος, αλλά ο Ιησούς Χριστός ο μέγας βασιλεύς και αρχιερέυς, που κατέστησε στην γη την ευσεβή βασιλεία και την αρχιερωσύνη. Γι' αυτό δε, επειδή ο αρχιερέυς φέρει την χάρη του Χριστού, ευφημείται, σαν να είναι ο Χριστός. Μάλλον δε μέσω αυτού, όπως είπαμε, ευφημείται ο Χριστός. Προπέμπεται δε ο αρχιερέυς και παρακρατείται από τους διακόνους σαν από αγγέλους και ομοίως προϋπαντάται από τους ψάλτες και ευφημείται. Κλείνονται δε τα βημόθυρα, για το «Άρατε πύλας»(131), και ανοίγονται αφού τα ασπασθεί ο αρχιερέυς, και τούτο επειδή ο Χριστός είναι η θύρα των ουρανών και η θύρα της ζωής(132). Γιατί ο Χριστός είναι εκείνος που μας έδωσε την είσοδο στα άγια μέσω του καταπετάσματος, δηλαδή της σαρκός του(133). Ευλογεί δε ο αρχιερέυς αυτούς που ανοίγουν τις πύλες (του ιερού), γιατί «Κύριος των δυνάμεων»(134) είναι ο Χριστός.

50. Αμέσως δε ο αρχιερέυς θυμιά το θυσιαστήριο κυκλικώς, γιατί αυτό είναι θρόνος και ανάπαυση του Θεού. Συμβολίζει δε αυτόν τον Χριστό, εσφαγμένο και ζωντανό(135) και πνευματικώς εκεί θυσιαζόμενο και κείμενο, και άπαυστα ιερουργούμενο. Σημαίνει επίσης τον υψηλό θρόνο του Θεού, που βρίσκεται προς ανατολάς, και την καθέδρα του Χριστού στον ουρανό, που βρίσκεται εκ δεξιών του Πατρός(136). Όπου και οι βαθμίδες (του συνθρόνου) σημαίνουν τις αναβάσεις και τις τάξεις των αγγέλων και των υψηλότερων ιερών

ανδρών, στις οποίες (για τον λόγο αυτόν) δεν κάθονται οι διάκονοι.

Σημειώσεις

121. Ματθ. 2,9

122. Ψαλμ. 92,1.

123. Αββακ.3,3.

124. Ματθ. κεφ. 2.

125. Λουκ. 2,25-35.

126. Διονυσίου Αρεοπαγίτου (Ψ.), Περί εκκλησιαστικής Ιεραρχίας Γ,2.Migne PG3,425B.

127. Πρώτης Οικουμ. Συνόδου, κανών ΙΗ'.

128. Ιωάν. 15,5.

129. Παραπέμπει και πάλι στο προγενέστερο έργο του «Ερμηνεία περί τε του θείου ναού... και περί της θείας μυσταγωγίας», Migne PG 155,697-749.

130. Ψαλμ.23,7-10

131. Ψαλμ.23,7-10.

132. Πρβλ. Ιωάν. 10,7.9.

133. Εβρ. 10,20.

134. Ψαλμ, 23,10.

135. Πρβλ. Αποκ. 5,6.12.13,8.

136. Μάρκ. 16,19. Πράξ. 7,55. Κολοσ. 3,1. Εβρ. 1,3.

Κεφ. 51 έως 60

51. Μετά το θυμίαμα γίνεται η ευφημία των βασιλέων και των αρχιερέων, επειδή όταν ο Χριστός τελείωσε το έργο της θείας οικονομίας και ανελήφθη, κατέστησε ευσεβείς αρχιερείς και μέσω αυτών και πιστούς βασιλείς. Και μετά από αυτό σφραγίζει ο αρχιερεύς με το δικήριο το ιερό Ευαγγέλιο, δηλώνοντας τις δύο φύσεις του Χριστού, που κατά την υπόσταση είναι ένας και αδιαίρετος. Και με το τρικήριο δε πάλι κατά την ψαλμωδία του τρισάγιου, όταν λέγεται το «Δόξα Πατρί και Υιώ και αγίω Πνεύματι», γιατί η αγία Τριάδα είναι τρία πρόσωπα και μία φύση, της οποίας την γνώση, όπως και του διφυούς ενός της αγίας Τριάδος, του σαρκωθέντος (Λόγου του Θεού), έλαμψε όπως το φως σ' ολόκληρο τον κόσμο το ιερό Ευαγγέλιο. Εύχεται δε ο αρχιερεύς να ολοκληρωθεί το ευαγγελικό κήρυγμα, που σαν ζωντανή άμπελος ζωογονεί και ευφραίνει, κι έχει φυτευθεί από τον ίδιο τον Θεό(137).

52. Έπειτα γίνεται η άνοδος και η καθέδρα στο ιερό σύνθρονο, που συμβολίζει την άνοδο στους ουρανούς του Ιησού Χριστού, που κάθισε εκ δεξιών του Πατρός(138). Και αμέσως

γίνεται η θεία ανάγνωση του Αποστόλου, γιατί όταν ανέβηκε ο Χριστός στους ουραμούς, έστειλε τους μαθητές να κηρύξουν σ' όλο τον κόσμο τον Κύριο(139). Μετά δε το «Αλληλούια» κηρύττεται από τον άμβωνα το Ευαγγέλιο, γιατί αυτό πήγαν και κήρυξαν οι απόστολοι. Επειδή δε το κήρυγμα είναι του Ιησού Χριστού και τα λόγια του Ευαγγελίου είναι λόγια αυτού του Χριστού, όταν διαβάζονται ο αρχιερέυς βγάζει το ωμοφόριο για να δείξει ότι είναι υπηρέτης του Χριστού. Εύχεται δε την ειρήνη σ' αυτόν που διάβασε και του δίνει ευλογία πριν και μετά.

Πριν μεν για να λάβει δύναμη για να κηρύξει, μετά δε ως μισθό για το έργο που επετέλεσε. Έτσι κάνει πρωτύτερα και για εκείνον που ανέγνωσε τα αποστολικά λόγια, δίδοντας σ' αυτόν ειρήνη και ευλογία. Αλλ' όχι προσωπικά ο ίδιος (ο πρώτος αρχιερέυς) εύχεται την ειρήνη, αλλά μέσω του πρώτου μετά από αυτόν αρχιερέως ή πρεσβυτέρου, γιατί τότε και αυτοί έχουν την τάξη των αποστόλων, ενώ ο πρώτος αρχιερέυς κατέχει την τάξη του Χριστού. Γι' αυτό και εκείνος, επειδή έχει τον τύπο του Χριστού, ειρηνεύει κατά το Ευαγγέλιο, εκείνοι δε κατά τον Απόστολο, επειδή κατέχουν τον τύπο των αποστόλων. Και πάλι όμως δεν το κάνουν αφ' εαυτού τους, αλλ' αφού πρώτα πάρουν ευλογία (από τον πρώτο) λέγουν την ειρήνη. Και τούτο γιατί ο λόγος της ειρήνης ανήκει σ' αυτόν τον ίδιο τον Χριστό και είναι η κληρονομιά που μας άφησε(140).

53. Ότι δε αμέσως μετά κατέρχεται ο αρχιερέυς από το σύνθρονο και το ότι ευλογεί υπέρ των βασιλέων, σημαίνει ότι ο Χριστός αφού κατέκτησε τον κόσμο με το κήρυγμα, κάλεσε από την απιστία στην πίστη και συνέστησε την ευσεβή βασιλεία και την ευλόγησε και συνεχίζει να την ευλογεί μέσω της αρχιερωσύνης. Μετά γίνεται η απόλυση των κατηχουμένων, που δηλώνει τον χωρισμό των αμαρτωλών από τους δικαίους μετά την διάδοση του κηρύγματος κατά το τέλος των αιώνων(141). Γιατί όταν θα κηρυχθεί το Ευαγγέλιο σ' όλον τον κόσμο «προς μαρτυρία σε όλα τα έθνη, τότε », λέγει, «θα έλθει το τέλος»(142).

Γι' αυτό και μετά την έξοδο των κατηχουμένων γίνεται η δευτέρα μεγάλη είσοδος, που σημαίνει την μετά δόξης δευτέρα παρουσία του Χριστού(143). Γι' αυτό αυτή γίνεται με μεγάλη δορυφορία για το λαμπρό της δόξης εκείνης του Κυρίου, με την οποία θα έλθει τότε. Εμπρός δε κατέχεται το ωμοφόριο, που έχει τον σταυρό, που σημαίνει το σημείο του Ιησού, που όπως γράφει το Ευαγγέλιο, τότε θα φανεί πριν από αυτόν στον ουρανό(144). Μετά έρχονται λαμπαδηφόροι και δορυφόροι. Και δια των μυστηρίων προπέμπεται ο Χριστός, που είναι ο επουράνιος άρτος και το ποτήριο της διαρκούς ευφροσύνης, η ζωτική και ανεξάντλητη χαρά. Τότε δε φαίνεται ο Χριστός δια μέσου του άρτου-αμνού ωςάν

εσφαγμένος, γιατί κατά την δευτέρα παρουσία θα φανεί ζωντανός και έχοντας τους μώλωπες του πάθους(145). Γιατί τότε θα τον ιδούν αυτοί που τον κέντησαν με την λόγχη(146), δηλαδή οι θεοκτόνοι, ημείς δε που πιστεύσαμε σ' αυτόν θα ευφρανθούμε εν αυτό. Γιατί με τις πληγές του θεραπευθήκαμε(147).

54. Κατόπιν κλείνονται οι θύρες του ιερού, γιατί και κατά τον μέλλοντα αιώνα θα υπάρχει τάξη και δεν θα είναι δυνατόν οι υποδεέστεροι και κατώτεροι να βλέπουν τα υψηλά, ούτε σ' όλους θα είναι γνώριμα τα μυστήρια, γιατί και τότε σε πολλούς θα είναι καλυμμένος ο Ιησούς και θα ανοίγεται βαθμηδόν. Κατόπιν ανοίγονται τα βημόθηρα, όπως και τότε η θεωρία θα είναι ανάλογη για όσους προκόπτουν και για τους τελειότερους.

55. Αφού δε κηρυχθεί η ομολογία και το σύμβολο της πίστεως ομολογηθεί από όλους, γίνονται και δείχνονται όσα δηλώνουν την αγάπη και την ένωση ανάμεσα στους αγγέλους και τους ανθρώπους δια του ασπασμού. Γιατί τότε θα υπάρχει ομόνοια και όλοι θα είναι φίλοι και αγαπημένοι. Ο Ιησούς δε το κάλλιστο θύμα θα είναι ανάμεσα στους αγίους του και θα είναι η ειρήνη και η ενότητα όλων, και ιερεύς και ιερουργού μένος, και θα ενώνει όλους και θα ενώνεται με όλους. Αλλ' όμως κατ' αναλογία, γιατί δεν θα μετάσχουν όλοι αμέσως του Χριστού, αλλά άλλοι μεν τελείως και χωρίς εμπόδια και θα είναι κοντά του, τρόπον τινά σαν ιεουργοί που εγγίζου τα τελειότερα.

56. Αυτό δε συμβολίζει εδώ ο πρώτος αρχιερεύς, που πλησιάζει και εγγίζει και θυσιάζει τα μυστήρια, και είναι τύπος αυτού του ίδιου του Χριστού, που θυσιάσθηκε για εμάς. Οι δε άλλοι μετέχουν και απολαμβάνουν μέσω του μεσίτου αυτού. Άλλοι δε πάλι από αυτούς που έχουν ιερατικούς βαθμούς έχουν κατώτερη τάξη και δεν μπορούν να λένουν τα ίδια με τον πρώτο, ύστερα από αυτόν δε προσέρχονται στην φρικτή κοινωνία, όπως οι διάκονοι που ανήκουν στην καθαρτική λειτουργική τάξη. Μετά δε από αυτούς έξω από τα βημόθηρα βρίσκονται και άλλοι, οι υποδιάκονοι, και μαζί μ' αυτούς οι αναγνώστες και οι ψάλτες. Μετά δε πάλι από αυτούς κοινωνούν οι μοναχοί επειδή είναι ανώτεροι από τον λαό. Μετά δε πάλι

από αυτούς κοινωνούν κατά τάξη και οι λαϊκοί. Όχι όμως εξ ίσου όλοι. Γιατί απ' αυτούς άλλοι μεν καλώς στέκονται, άλλοι δε είναι μετανοούντες. Όλα δε αυτά που αφορούν στη θέση καθενός που μετέχει στα μυστήρια, φανερώνουν την τάξη και την ανάβαση του καθενός και το αρμόδιο και πρέπον κατά την συμμετοχή στη θεία κοινωνία. Ο ασπασμός δε μαζί με την ομολογία της πίστεως δηλώνουν την συμφωνία και την ειρήνη και την αγάπη (που πηγάζει) από την ορθή ομολογία περί Θεού.

57. Μετά δε τον ασπασμό γίνεται η ιερουργία των μυστηρίων με την επίκληση του αγίου Πνεύματος. Και τούτο γιατί μία είναι η δύναμη της Αγίας Τριάδος, όταν δε σαρκώθηκε ο Υιός, ο Πατήρ συνευδοκούσε, ο Υιός ενεργούσε ο ίδιος και το πανάγιο Πνεύμα συνεργούσε. Μετά από την Ιερουργία γίνεται η ανάμνηση όλων, για την σωτηριώδη ενέργεια της θυσίας. Γίνεται δε και η ανακήρυξη των αγίων, γιατί συνέπαθαν με τον Χριστό και τώρα συνδοξάζονται. Εξαιρέτως δε γίνεται η ανάμνηση της Παναγίας και μόνης Θεοτόκου, γιατί και τώρα και τότε είναι η σωτηρία όλου του κόσμου, την οποία Θεοτόκο και όλοι ανυμνούμε, επειδή μέσω αυτής ελπίζουμε την σωτηρία.

58. Μετά δε την μνήμη όλων έρχεται η αίτηση εκ μέρους του αρχιερέως σαν επισφράγισμα όλων των αιτήσεων, ώστε να μας δοθεί η χάρη να δοξάζουμε τον Τριαδικό Θεό μ' ένα στόμα και με μια καρδιά και να είναι πάντοτε μαζί μας τα ελέη του σαρκωθέντος και θυσιασθέντος για χάρη μας και ιερουργηθέντος και προκειμένου (διά των μυστηρίων) Ιησού Χριστού, του μεγάλου Θεού. Έπειτα ο ιεράρχης προσεύχεται και ζητεί να καταξιωθούμε την χάρη της υιοθεσίας μέσω του κατά φύση Υιού του Θεού, που ήδη είναι θυσιασμένος και πρόκειται δια των μυστηρίων, να καλούμε Πατέρα τον Θεό τον επουράνιο, εμείς που εκ φύσεως είμαστε κτίσματα και δούλοι.

59. Μετά δε την (Κυριακή) προσευχή και την ειρήνη και την κλήση της κεφαλής, που δηλώνουν την δουλεία μας προς τον Θεό και την ένωση, γίνεται η ύψωση του ζωηφόρου άρτου, που εκτυπώνει την σταύρωση του Σωτήρος για χάρη μας. Ακόμη και ότι αυτός ο

ίδιος ο Χριστός έχει έλθει για να μας μεταδώσει τον εαυτό του, και ότι αυτός είναι που σταυρώθηκε για εμάς και ότι μας δείχνει τον εαυτό του που μυστικώς έπαθε για χάρη μας. Γι' αυτό φωνάζει «Πρόσχωμεν» για να γνωρίσουμε το μυστήριο και προσθέτει «Τα άγια τοις αγίοις», δηλώνοντας έτσι ότι ο σταυρωθείς είναι άγιος και οι μετέχοντες σ' αυτόν οφείλουν να είναι άγιοι. Τότε όλοι με πίστη ανακράζουν «Ένας είναι, άγιος, ένας Κύριος, ο Ιησούς Χριστός», εκφράζοντας έτσι με λόγια την ομολογία, που αναφέρεται στον μέλλοντα αιώνα, όπως γράφει ο απόστολος Παύλος(148). Γιατί μέσω αυτού του μονογενούς Υιού, που σαρκώθηκε και σταυρώθηκε, αγιαστήκαμε και λυτρωθήκαμε από τον θάνατο και επιτύχαμε την αθανασία. Αυτός ο Χριστός τότε θα μας είναι θεωρία και απόλαυση, γιατί πρωτύτερα πεθήναμε, εξαπατηθέντες από την επιθυμία της ισοθεΐας. Και ζητώντας παράκαιρα να γίνουμε αθάνατοι και θεοί, γίναμε θνητοί(149). Τώρα όμως αναστηθήκαμε και ζούμε και μετέχουμε των χαρίτων του Θεού και είμαστε θεοί, επειδή έγιναν (δια του Χριστού) τα αντίθετα από την παράβασή μας, όταν ο Θεός ο αθάνατος σαρκώθηκε για χάρη μας και ενδύθηκε μορφή δούλου(150) και έγινε θνητός και όμοιος με τα κτίσματα, και δείχθηκε αληθινά άνθρωπος και θυσιάσθηκε για εμάς. Ήταν λοιπόν παραφροσύνη η απόπειρά μας να θελήσουμε να γίνουμε θεοί και να παραβούμε την εντολή του Θεού(151), και τούτο γιατί ήταν αδύνατο να γίνουμε θεοί αφού είμαστε κτίσματα. Η οικονομία όμως του Θεού Λόγου, του μόνου παντοδυνάμου, η αληθινή και αγαθή, είχε ως αποτέλεσμα την σωτηρία μας. Γι' αυτό και ενώθηκε απόλυτα μαζί μας, πράγμα που ήταν πέρα από τις δικές μας δυνάμεις. Και πέθανε για εμάς κατά σάρκα, που ήταν το έπακρο της αγαθότητάς του, και μας χορήγησε την αθανασία και την δόξα της Θεότητάς του δια του θανάτου του. Βλέπετε πόσο μεγάλο είναι το μυστήριο;

60. Κατόπιν γίνεται ο μελισμός του αγίου άρτου. Για χάρη μας δηλαδή τεμαχίζεται ο ατεμάχιστος για να μετέχουμε όλοι από αυτόν. Και ενώ είναι αδιαίρετος, διαιρείται για χάρη μας, ενώνοντας εμάς με τον εαυτό του και κάνοντάς μας ένα, όπως προσευχήθηκε(152). Η ένωση δε στο άγιο ποτήριο, το να εισάγουμε τον θείο άρτο στο ποτήριο, γίνεται γιατί ένας είναι ο Χριστός, έστω και αν τον βλέπουμε χωριστά και στο ποτήριο και στον άρτο. Αυτός δε είναι το στήριγμά μας μέσω του άρτου(153) και η ευφροσύνη μας μέσω του ποτηρίου(154) και η ή ειρήνη μας(155).

Σημειώσεις

137. Πρβλ. Ψαλμ. 79,14.

138. Μάρκ. 16,19. Κολοσ. 3,1.

139. Μάρκ. 16,15. Ματθ. 28,19. Πράξ. 1,8.

140. Πρβλ. Ιωάν. 14,27.16,33.

141. Πρβλ. Ματθ. 18,49.25,32.

142. Ματθ. 24,14.

143. Πρβλ. Ματθ. 16, 27. 19, 28. 24, 30. 25, 31. Μάρκ. 8, 38. 13,26. Λουκ. 21, 27.

144. Ματθ. 24,30.

145. Αποκ. 5,6.9.12.

146. Ιωάν. 19,37. Αποκ. 1,7.

147. Ησ. 53,5. Α'Πέτρ. 2,24.

148. Φιλιπ. 2,11.

149. Γενέσ. 3,5.

150. Φιλιπ. 2,7.

151. Γενέσ. 3,5.

152. Ιωάν. 17,11.21-23.

153. Ψαλμ. 103,15.

154. Ψαλμ. 103,15.22,5.115,4.

155. Εφεσ. 2,14.

Κεφ. 61 έως 70

61. Μετά από αυτά έρχεται η κοινωνία, επειδή όλων σκοπός είναι αυτό, η κοινωνία δηλαδή με τον Θεό, αυτό το άκρως αγαθό και επιθυμητό. Γίνεται δε αυτή, όπως προείπαμε, με τάξη, για την ευταξία και την δικαιοσύνη και για την ευλάβεια, που προέρχεται από ταπεινοφροσύνη. Γιατί καθένας μετέχει των μυστηρίων κατά την τάξη στην οποία ανήκει. Γιατί, επειδή ο Κύριος είναι δίκαιος και ευθύς(156), παρέχει σ' όλους μας τον εαυτό του με δικαιοσύνη. Έτσι κοινωνεί του Χριστού αμέσως πρώτος και μόνος ο αρχιερέυς, όπως ακριβώς και στους αρχαγγέλους, που πρώτοι μετέχουν οι πρώτοι και μέσω αυτών οι μέσοι και μετά από εκείνους οι υπόλοιποι, όπως λέγει ο Διονύσιος(157) . Γι' αυτό και μέσω του αρχιερέως μετέχουν οι επίσκοποι και οι ιερείς και δια των ιερέων όλοι οι υπόλοιποι ιερείς και διάκονοι.

62. Ύστερα, αφού εισκομισθούν τα ιερά λείψανα του αγίου άρτου στο ιερό ποτήριο, δείχνεται αυτό σε όλους, αυτό το ποτήριο που είναι ο ίδιος ο Χριστός, το αληθινό σώμα και αίμα του, τα οποία ιερούργησε για τον περιούσιο λαό του και προσφέρει και επιθυμεί να τα γευθούμε, να τα βλέπουμε και να τα εγγίζουμε. Γι' αυτό και ο ιερός λαός από μέσα από την ψυχή του τα βλέπει, τα προσκυνεί και ζητά τα προς σωτηρίαν. Και ενώ ο διάκονος φωνάζει να προσέλθουν (οι πιστοί) με φόβο Θεού και πίστη, για να μη μετάσχουν όσοι προσέλθουν σε κατάκριμα για τον εαυτό τους, ο αρχιερέυς δίνει να μεταλάβουν οι προσερχόμενοι μέσω της λαβίδος. Αυτό δε γίνεται κατά την οπτασία του Ησαΐου(158) και γιατί, όπως είπαμε, δεν πρέπει να μετέχουν όλοι αμέσως των θείων και φρικτών μυστηρίων. Ακόμη δε γιατί πρέπει να είμαστε ευλαβείς και συνεσταλμένοι όταν προσεγγίζουμε τα θεία. Και αν τα Χερουβίμ φερόταν με ευλάβεια, πολύ περισσότερο εμείς πρέπει να ευλαβούμεθα, τόσο μάλλον που εμείς βλέπουμε την ίδια την αλήθεια και όχι τον τύπο, όπως εκείνα. Για τον λόγο αυτό πρέπει ο προσερχόμενος να μεταλάβει να προσκυνεί και να ζητεί συγχώρηση από τον ιεράρχη ή τον ιερέα που διανέμει τα θεία μυστήρια, όπως πρέπει να κάνει προηγουμένως από όλους τους πιστούς. Και αυτόν επίσης τον ζώντα άρτο που είναι στο ποτήριο μαζί με το αίμα πρέπει ολοψύχως και μέχρις εδάφους να προσκυνούμε και να δένουμε σταυροειδώς τα χέρια εις ένδειξη δουλείας και της ομολογίας μας για τον εσταυρωμένο Χριστό, γιατί αυτόν προσέρχεται να κοινωνήσει κανείς κι έτσι πρέπει με φόβο, φρίκη και ταπείνωση καρδιάς να προσέρχεται.

63. Κοινωνούν λοιπόν αμέσως (κατά την ακόλουθη τάξη)• πρώτα και πάντοτε σε κάθε ιερούργια κοινωνούν οι υποδιάκονοι, γιατί αυτοί είναι μετά τους διακόνους. Δεν επιτρέπεται όμως αυτοί να κοινωνούν μέσα στο άγιο βήμα, γιατί δεν έχουν χειροτονηθεί μέσα σ' αυτό.

Επειτα κοινωνούν οι αναγνώστες και οι μοναχοί, μετά από αυτούς δε οι λαϊκοί. Μέσα δε στο άγιο βήμα δεν μεταλαμβάνει κανείς άλλος εκτός από τους αρχιερείς, τους πρεσβυτέρους και τους διακόνους, γιατί μόνες αυτές οι τρεις τάξεις χειροτονούνται μέσα στο βήμα. Οι άλλοι δε χειροτονούνται έξω από το βήμα και ούτε λαμβάνουν στα χέρια τον θείο άρτο, επειδή είναι κατώτεροι κατά την τάξη και βρίσκονται στον έσχατο βαθμό, έστω και αν υπερέχουν κατά την αρετή. Γι' αυτό καθένας από αυτούς πρέπει να τηρεί την τάξη του, όπως παραγγέλλει ο απόστολος Παύλος, λέγοντας• «Καθένας στην τάξη που έχει κληθεί, σ' αυτή να μένει,»(159), και τούτο για να έχει το θεμέλιο των αρετών μέσα στην ψυχή του, την ταπείνωση, την οποία έχουν και οι άγγελοι και θα μένει πάντα ως αρετή στον μέλλοντα αιώνα. Και πάλι λέγει ο Παύλος ότι «καθένας να μένει στο δικό του τάγμα»(160).

64. Ύστερα δε δίδεται η ευλογία στον λαό, σαν από τον ίδιο τον Σωτήρα, που την δίνει ο αρχιερεύς κι εύχεται σ' όλους την σωτηρία. Κατόπιν πάλι θυμιά τα άγια που είναι επάνω στην αγία τράπεζα, λέγοντας τα σχετικά με την ανάληψη του Χριστού, ευχαριστώντας αυτόν που σαρκώθηκε για χάρη μας και έπαθε και αναστήθηκε κατά

την σάρκα και ανυψώθηκε στους ουρανούς και ζει και γέμισε με την δόξα του όλη την γη(161). Και αφού ευλογήσει τον Θεό, δίδει να μεταφερθούν όσα έχουν υπολειφθεί από τα άγια στην πρόθεση και εκεί να καταλυθούν από τους διακόνους.

65. Ο δεύτερος δε των ιερέων έξω από το ιερό βήμα εκφωνεί την οπισθάμδωνο ευχή υπέρ του λαού εις επήκοον, ευχόμενος μεν την τελευταία ευχή υπέρ του λαού, κάνοντας δε έργο αρχιερέως, γιατί οι αρχές και το τέλος των ευχών είναι έργο δικό του. Όμως και ο αρχιερεύς την ευχή αυτή την αναφέρει προς τον Θεό μυστικώς μέσα στο άγιο βήμα. Γι' αυτό και όταν επιστρέψει μετά την ευχή ο ιερεύς, τον ευλογεί σταυροειδώς, επειδή είναι υπηρέτης του. Ο ιεράρχης δε αφού διπλώσει το ειλητό και τοποθετήσει επάνω του το Ευαγγέλιο, ασπάζεται την ιερή τράπεζα, δηλώνοντας έτσι ότι από αυτήν έχει αγιασθεί και ότι είναι ενωμένος με το θυσιαστήριο. Επειδή δε τελείωσε όσα αφορούν στην τέλεση της θείας λειτουργίας, βγαίνει έξω από τα βημόθυρα και διανέμει στον λαό το αντίδωρο, γιατί ο λαός δεν ανήκει στο άγιο βήμα και ότι ο υψηλός (ο Χριστός) συγκαταβαίνει με τους ταπεινούς και κατά πολλούς τρόπους τους προσφέρει τον εαυτό του.

66. Το αντίδωρο δε αυτό είναι αγιασμένος άρτος, που προσφέρθηκε στην πρόθεση, από τον όποιο βγήκε το μεσαίο τμήμα και έγινε σώμα Χριστού. Αντί λοιπόν για το μεγάλο εκείνο δώρο, την φρικτή κοινωνία, επειδή δεν είναι όλοι ικανοί να μετάσχουν σ' αυτό, δίδεται το αντίδωρο αντί εκείνου του δώρου. Και ορθώς ονομάζεται αντίδωρο, γιατί προσφέρει την δωρεάν της χάριτος του Θεού. Και αυτός ο άρτος είναι αγιασμένος, επειδή σφραγίζεται με την λόγχη και δέχεται τα ιερά λόγια. Δεν είναι βέβαια κοινωνία του σώματος του Χριστού. Γιατί εκείνα είναι τα μυστήρια. Το αντίδωρο δε μεταδίδει μόνον αγιασμό και παρέχει θεία ευλογία από τα λόγια που δέχεται στην πρόθεση.

67. Τέλος αφού πάλι σφραγίσει τον λαό και ευχηθεί την από τον Κύριο ευλογία, τον απολύει, αφού επικαλεσθεί Χριστό τον αληθινό Θεό μας να ελεήσει και σώσει όλους διά των πρεσβειών της παναγίας Μητρός του και όλων των αγίων, κηρύττοντας συγχρόνως και μαρτυρώντας ότι δια της οικονομίας του Σωτήρος και της ιερουργίας έχουμε σωθεί και θα σωθούμε, με την συνεργασία των προσευχών της Θεοτόκου, που υπηρέτησε στο μέγιστο μυστήριο, και όλων όσοι αγιάσθηκαν από αυτό.

68. Τότε αμέσως ο χορός των ψαλτών εύχεται με ύμνους και τους βασιλείς και τον ίδιο τον αρχιερέα, όχι απλώς ανευφημούντες τον άνθρωπο, αλλά ευχόμενοι να διαμένει η πιστή βασιλεία και η ορθόδοξος αρχιερωσύνη και να διενεργείται αιωνίως και χωρίς εμπόδια το έργο της ιερουργίας. Αφού δε και πάλι ο αρχιερεύς ευλογήσει τους ψάλλοντες και τον λαό τρεις φορές και ευχηθεί το «Νυν απολύεις»(162), λέγει από μέσα του και τα υπόλοιπα, ενθυμούμενος τον Συμεών όταν δέχθηκε στις αγκάλες του τον Χριστό. Βγάζει δε και τα ιερά άμφια.

69. Αφού δε προσευχηθεί και κάνει απόλυση, ευχαριστεί για όλα. Και αφού προσκυνήσει τρεις φορές το θυσιαστήριο, απέρχεται.

Αυτά περίπου είναι όσα αφορούν στη μεγάλη και ιερή τελετή, που έχουν μέγιστο λόγο, που υπερβαίνει τις δυνάμεις μας. Κατά τη δική μας δε δύναμη όσο μπορούσαμε συνοπτικότερα συνθέσαμε και αναπτύξαμε, επειδή αυτά έχουν λεχθεί από πολλούς και θείους άνδρες κατά τρόπο υψηλό και θαυμαστό. Και δεν πρέπει να τολμούμε να κάνουμε αυτά που είναι πέρα από τις δυνάμεις μας. Το έκανα όμως για χάρη σας.

70. ΚΛΗΡΙΚΟΣ. Ας έχει χάρη ο Θεός, γιατί αρκετά ωφεληθήκαμε από αυτά τα τόσο υψηλά και θεία πράγματα.

Σημειώσεις

156. Πρβλ. Ψαλμ. 24, 8. 114, 5κ.ά.

157. Διονυσίου Αρεοπαγίτου (Ψ.), Περί ουρανίου Ιεραρχίας, κεφ. Γ, 2.3, PC 3,375.

158. Ησ. 6,6.

159. Α'Κορ. 7,20.24.

160. Α'Κορ. 15,23.

161. Ψαλμ.71,19.Ησ.6,3.

162. Λουκ. 2,29-32.

Από το «Η Θεία Ευχαριστία», εκδ. 'Ιερά Μητρόπολις Δράμας', Δράμα 2003. Μετάφραση:
Ιωάννης Μ. Φουντούλης